

A
házasságon kívül született
gyermek
JOGÁLLAPOTÁTÓL.

TANULMÁNY.

ÍRTA :

D E É S

NYOMATOTT DEMETER ÉS KISS KÖNYVNYOMDJÚJÓBAN
1883.

KÖRÖSI SÁNDOR

ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ ÚRNAK
FELEJTHETLEN TANÁRJÁNAK
T I S Z T E L E T É S H Á L A

JELÉÜL

A SZERKÓ.

I.

Bevezetés.

„A régi, úgy római, mint germán jognézetek kedvezőtlenek valának a házasságon kívüli gyermekekre nézve; bűnös viszony gyümölcsét látták ezen gyermekekben és az ártatlanon állottak bosszút a szülék hibája miatt.”

Ezt mondja *Stubenrauch* Mór (Commentar zum allgemeinen österreichischen bürgerlichen Gesetzbuche, 312. lapon,) és tökéletesen igaza van. — Igaza van még akkor is, ha szavait nem a múltra, hanem a jelenre alkalmazza. Mert a folyó század törvényhozásainak egy némelyike még sokkal mostohább, a törvénytelen születésű gyermekek irányában, mint voltak régebben. Így például a rómaiaknál a törvénytelen gyermek nem volt kizárva anyja rokonságából, míg az osztrák polgári jog, még testvérétől is elszakítja azt. Azonban abban megegyezik a különböző népek joga, hogy a törvény páriájának bélyegzi azt a szerencsétlen teremtést, ki nem rendelkezett olyan földöntúli hatalommal, melylyel szüleit megválaszhatta volna. A catholicus egyházi jog, a szeretet vallásán alapuló hit még a hivatal viselésre (egyházi méltóságra) is csaknem képtelenné teszi. S míg a törvénytelen ágy szüleménye, legkisebb önhibáján kívül praedestinálva van a jognélküliség bizonyos voltára, a kirívó mellőzésre; addig az, ki e jogalanyt produkálta, ki tulajdonképen okozója volt oly személy keletkezésének, melynek létrejöhetését megakadályozni czélozza a törvény: szinte egészen büntelen marad. És ha büntetésre kárhoztattatik is, nem a törvénytelen ember nemzéseért, szüléseért, hanem egy egész más jogfogalmat megállapító tényért vonatik felelősségre, mint ezt a házasságtörésnél, a vérfertőztetésnél találjuk.

E helyzet szembeszökően visszás, s ennek belátása mellett sem elég erős az emberi elme a bajt orvosolni; az állam, a társadalom, a család érdekét megmenteni és minden polgárnak, születésre való tekintet nélkül egyenlő értéket biztosítani. — Mert nincs lehetőségében oly intézkedéseket tenni, melyek eredménye a törvénytelen gyermekek születésének megszüntetése lenne; s nem büntetheti a törvénytelen apát, anyát, mert nem képzelhető oly alkalmazható rossz, melylyel való sújtás a tényleges állapoton, — a törvénytelen gyermek létén, — változtatna, sőt a büntetés alkalmazása még visszásabbá tenné a helyzetet, a mennyiben ez esetben nemcsak a gyermek, hanem még a szüle is bűnhődnék.

Legajánlatosabbnak látszik a törvényes és törvénytelen születés között fennálló különbség lebontása. Ámde ez oly bonyodalmakra szolgáltatna okot, miknek elkerülése volt bizonyára egyik főindok a megkülönböztetés megteremtésénél; de ezenkívül megtámadná a család fogalmát, az erkölcs, az erény, a szellemi fejlődés, a vagyonosodás, a magánosok és a köz rendjének alapkövét; — kiforgatná lényegéből a házasságot, mely pedig a család *conditio sine qua non*-ja. — És ha megszűnnék a család, megszűnnék „azon haza, mely bennünket a nagy hazához fűz; mely szülőföldünkön az első és erős emlékek azon légkörét terjeszti, mely egész életen a legkedvesebb marad”, — Rousseau szavaival élve.

Azt mondják, hogy az igazság, nem tudomány. Lehet. De kétséget nem szenved az, mikép a tudomány feladata kikutatni és megállapítani azon utakat, eszközöket és módokat, melyek az igazság fölismerésére és biztosítására vezetnek. És épen a törvénytelen születésűek jogállapotának kérdésénél még nagy missió vár a jogtudományra, mert ezer és ezer ember önhibáján kívül megcsonkított jogát kell helyreállítania. Főleg nálunk, az osztrák-magyar birodalomban ezen törekvést még az is motiválja, mert aránylag sötétebb képet tüntet fel a törvénytelen gyermekek számánál, — Európa többi államaihoz képest. Dr. Pisztóry Mór „Az osztrák-magyar monarchia statisztikája” című művében (107—109. lap) kimutatja, hogy míg Olaszországban 5, Sveicban, Angliában 6

százalék esik a törvénytelen születésekre, addig Magyarországon 7 %; s míg Poroszországban 7, Franciaországban 8, addig birodalmunk lajthántúli államában 14 százalék.

Az állam legszentebb érdekei, — úgymond Győry Elek (A magyar jogászgylés évkönyve, 1871. évre, második füzet, 184. 1.), — a közerkölcsiség állapota, a népesedés helyes arányú fejlődése, s a társadalom számos tagjainak nyugalma és jólléte füződnek a törvénytelen gyermekek jogi állapotának kérdéséhez.

II.

A házasságkívíli gyermek jogfogalma.

Ezek előre bocsátása után tisztába kell jönnünk a törvénytelen gyermek jogfogalmával. Mert az ember sokkal inkább véli azt ismerni, mint a hogy nevéből kiolvashatja. „Törvénytelen gyermek” nyelvtanilag nem jelent egyebet, mint oly gyermeket, mely törvény nélkül való, melynek nincs törvénye. (Mint *vagyontalan*, a kinek nincs vagyona; szívtelen, kinek nincs szíve stb.) Már pedig talán mindent lehetne inkább e fajta gyermektől megtagadni, de azt nem, hogy a törvény, ha nagy részben negative is, — rendelkezik felette. Rendelkezik és még hozzá elég szúkmarkúan, úgy hogy több alappal lehetne a törvény által jogaiban korlátozott gyermeknek nevezni, ha csupán egy ily gyermeknek volna a joga korlátozva és ha e körülírás, ha tán talál is terminus technicusnak alkalmatlan nem lenne. Azonban ez okoskodásban sok erőszakoskodás van, mert meg kell vallanunk, hogy bizonyára senkinek sem jutott eszébe abból származtatni le az ily gyermek nevét, mert törvény nem intézkednék felele. A valóhoz közel áll azon állítás, miszerint a törvénytelen gyermek elnevezése tulajdonkép a „törvénytelen házasságból született”, vagy „törvénytelen születésű” gyermek.— De ez ellen is felhozhatók a fenti kifogások, annak daczára,

hogy hazai jogkönyveink, törvényeink és tudósaink nagy része minden fenakadás nélkül e névvel élnek.

A házasság csak akkor házasság, ha a törvény által erre megszabott fogalomnak megfelel, — különben nem is lehet házasság, tehát nincs törvénytelen házasság; hogy pedig nem lehet „törvénytelenül” születni, ez abból is kilátszik, mert ha lehetne „törvénytelenül” születni, akkor lehetne törvénytelenül fölkelni, leülni, enni, aludni, sőt törvénytelenül meghalni.

A „törvénytelen” gyermek miben különbözik a „törvényes” gyermektől? Kétségtávol abban, hogy a „törvényes” gyermek házasságból születik, a „törvénytelen” pedig *házasságon kívül*. Ez okból fogalmának a „házasságtól kívüli gyermek” elnevezés felel meg. (Lásd osztr. polg. törvénykönyvben „*unehelich*.”)

És midőn most a házasságon kívüli gyermek elnevezésének helyességét bebizonyítani törekedtem, egyszersmind meghatároztam ezen gyermek jogfogalmát is.

Jól tudom, hogy a jogtudósok nagy része nem fogadja el e definitiót. Mert azt állítják, hogy házasságból is születhetnek törvénytelen gyermekek. Értve ez alatt péld. a házasságtörésből származott gyermekeket; — csak hogy szerény véleményem odairányul, hogy az a gyermek, mely a házasság fenállása alatt születik, nem házassági születésű, mert nem a házasságból, nem a férj és nő között kötött házasságból való, hanem egy harmadik, ki a házasság körén kívül áll, nemzé, e szerint nem is házasságból, hanem azon kívül nyert életet. Mihez képest el kell fogadnunk dr. *Katona* Mórnak a második magyar jogászgyűlésen megvitatás végett a törvénytelen gyermekek jogi „állásának rendezése tárgyában benyújtott indítványa első pontját, melynek értelmében: „törvénytelen gyermekek egyáltalán mindazok, kik valamely házasságon kívüli (habár házasság fenléte alatti) nemzésből származnak.” Ezen definitió helyességét nem gyöngítheti azon érv, mely szerint nem mind törvénytelen a házasságon kívül nemzett gyermekek, mert a törvény a házasság megszűnte után bizonyos idő alatt származott gyermekeket törvényesül el-

ismer. A kik ezt állítják összetévesztik a születés és a nemzés (fogamzás) tényei közti különbséget. De azt is fel szokták hozni, hogy a házasságkívüli gyermek törvényes lehet, ha t. i. utóbb törvényesítetik. Igaz. De a míg nem törvényesítetik, addig bizonyára csupán csak házasság kívüli; és ha törvényesített? akkor is házasság kívüli volt. és a törvényesítés által „mint házassági” ismertetik el. A törvényesítés nem rontja le a házasságon kívüliség tényét, csak hatásait metszi el.

A házasságon kívüli gyermeknek 6 nemét különböztethetni meg: 1.) *a liberi naturáles*, 2.) *liberi adulterini*, 3.) *liberi incestuosi*, 4.) *J spurit*, 5.) *vulgo quaesifi* ¹⁾, 6.) *proles sacrilegae*.²⁾

III.

A házasságon kívüli gyermekek nemei.

I) A természeti gyermekek.

A római jog ismer egy tényleges nemi viszonyt, mely a házassághoz hasonló. Magát a házasságot a római jog lényegileg erkölcsi oldaláról fogja fel. *Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae et consortiura omnis vitae, divini et humani juris communicatio.* (L. 1. D. de ritu nuptiarum XXIII. 2.)

Régibb jog szerint csak oly személyek között jöhetett létre (jogérvényes) házasság, kik *ius civile* szerinti házasságra az ebből eredő mindennemű római családjogi viszonyokra való képességgel (*connubium*) bírtak, csakis az ilyen házasságból származott gyermekek valának *cives Romani* s állottak atyjok hatalma alatt. Ezen házasság lassan, a negyedik

¹⁾ Dr. HoffmannPál: a róm. magánjog-rendszeré mai érvényben. 46. l. — Dr. Bozóky Alajos; A róm. jog Pandektáinak tankönyve. 48. l.

²⁾ Pychta G. F. Institutionen. II. kötet. 15. 1. — Möhler Ferencz (Sólyom Fekete Ferencz): A pandekták sommás átnézete. 18. l.

³⁾ Dr. Venzel Gusztáv: A magy. mag. jog rendszere. 2-ik kötet 376. lap.

torszakban pedig teljesen eltűnt. Keletkezett a *ius gentium* szerinti házasság, *connubinmmal* nem bíró szabad személyek között, azonban a 4-ik korszakban e kétféle házasság közti jogi különbség elveszti gyakorlati fontosságát. Ezen (törvényes) házasságok mellett kifejlődött egy másik törvényesen elismert és szabályozott nemi viszony, mely azonban házasságnak még sem tekintetett. Ez volt a *concubinatus*. Ma ágyasságnak nevezhetnek, habár az ágyasság nem fejezi mindazt ki, mit a rómaiak *concubinatus* alatt értettek. Ez akkor jön létre, ha egy nőtlen férfi egy férjetlen nővel tartós nemi szövetkezésre lépett, de pusztán a nemi ösztön kielégítésére a házasság erkölcsi célja nélkül. A felek részéről nem kívántatott, mint a házasságnál *affectio maritalis* (tisztos vonzalom) és törvények által jogi jelentőséget nyert. Így a *lex Júlia de adulterii* & rendel, hogy a *concubinatus* ne tekintessék tiltott nemi viszonynak; — sőt némelyek úgy értelmezték e viszonyt, hogy az a házasságot pótolja azok részére, kik szegénységüknél fogva rangjukhoz illő házasságot nem köthetnek és kik a *concubinatus* által a nőtlenségre és gyermektelenségre szabott büntetés alól menekülhetnek.

Concubinatusra csakis egy *nőtlen* férfiú egy *férjetlen* nővel léphet, az özvegyi minőség nem határoz. (Paul. sent. II. 20: *eo tempore, quo quis uxorem habet, concubinam habere non potest.*) Keletkezéséhez nem kellett ünnepélyesség, de igen, kölcsönös akarat. Épen ezért, ki oly állapotba jutott, hogy akaratképessége nem volt, mint az örült, ilyen nemi viszonyban nem élhetett, habár ez nem minden kivétel nélkül áll.¹⁾ A házassághoz való tényleges hasonlatosságánál fogva nem állhat fenn kettős *concubinatus*.

Ezen viszonynak jogi hatása az abból származott gyermekekre nézve lép előtérbe. Mert ha a *concubinatusban* nemzett gyermekek házasságon kívüliek is, de azért bizonyos tekintetben atyjok elősmertetik, — ettől, sőt halála után a törvényes gyermekektől tartást igényelhetnek. Törvényesíthetnek. (Kénytelenek vagyunk ezen általánosan elfogadott ki-

¹⁾ Puchta id. műve. 387. 1.

fejezessél élni.) *Constantin* rendelte el először, hogy az atya és concubinája közt létrejött utóházasság által az előbbi viszonyból származott gyermekek törvényesíti essenek. Anastasius ezen rendelkezést általános jogszabályivá tévé, azon esetre, ha házasságból való leszármazók nincsenek. Majd Justinian Anastasius megszorítása nélkül ama rendelkezést tartós jogelvre emelte. Sőt a törvényesítés egy másik nemét is behozta : a fejedelmi leirat útján valót ott, a hol a házasság utólagos megkötése többé nem lehetséges már és nem léteznek törvényes leszármazók. Majd a törvényesítés egy 3-ik neme is keletkezett. Ha t. i. az atya természetes gyermekét¹⁾ decurióvá téteti, vagy leányát decurióhoz adja nőül és ha nincsen házasságból származott, akkor a *liberi naturales* ugy tekintetnek, mintha házasságból származtak volna (legitimáltak.) Ezen intézkedések nem kis részben hatottak a concubinatus elterjedésére, úgy hogy egy-egy fejedelem indítatva érzé magát megszorító szabályokat hozni. Így *Constantin* megtiltá a természetes gyermekeknek hagyakozni és a magasabb állami hivatalnokokat nem engedé concubinatusba lépni. Bölcs *Leo* pedig a kilencedik század végén az összeköttetés ezen nemét egészen eltörlé, — maga 4-szer nősülvén, jó példával járt elül a házasodás érdekében.²⁾

Az ágyasság, habár nem mint rendezett jogi intézmény előfordul több népnél az ó- és középkorban és nem vezett az ki ma sem, annyival kevésbé, mert az újabb törvények szerint sehol sem büntetetik; és ha büntetés van szabva az ágyas tartásra, ezzel tulajdonképen nem az ágyas tartás, de ezzel kifejezett más büntetendő cselekmény toroltatik meg. Így a *belgiumi* 1867. bünt. törv. könyv 389. §-a azon *férjet*, ki a házban (ezen fekszik a súlypont, tehát házasságtörést involvál) ágyast tart egy hótól egy évig terjedhető fogsággal sújtja; a francia *code penal* 339. §-a 2000 frank bírsággal.

Ezekből is kitűnik, hogy az ágyasság, mint ilyen (házasságtörés nélkül) nem bír többé oly jelentőséggel, mint

¹⁾ Puchta id. műve 2-ik köt. 387. 1.

²⁾ Dr. Weber György: *Lerbuch der Weltgeschichte* I. köt. 697. 1.

volt az a rómaiaknál és az abból származott gyermekek jogviszonya a többi egyszerűen házasság kívüli gyermekekétől nem különbözik.

Hazánkban országos törvény erről nem rendelkezett. Szokás szerint azonban róm. kath.-nál a szentszéki, protestánsoknál pedig a tisztiügyész felperessége mellett, vagy az ágyas elbocsátására, vagy elvételére kereset indított az illetékes bíróság előtt, s a bíróságok ezt meg is hagyták, vonakodás esetében pedig pénz, vagy rövidebb ideig tartó fogság-büntetést alkalmaztak. Ma már ki ment a gyakorlatból.

A régi germánoknál találunk az egybekelés oly alakjára, mely ha nem is egyezik a concubinatussal, de ahhoz még is közel áll. Ugyanis a germánoknál *a monagamiát* a nemzeti szokás szentesítette.¹⁾ És jóllehet a valóságos házasság rendszerint csak egy férj és egy nő közt állt fenn; voltak mégis nem ritkán esetek, hogy — főképp a vagyonsabbaknak — több ágyasuk volt. Az ágyasság *úgy* értelmezendő itt, mint ahogy vették azon népek, melyeknél a poligamia volt érvényben.

A germánoknál valóságos házasságot csak/egyenlő társadalmi osztályúak köthettek. *Nemes* férfiú *nem-nemes* születésű leánynyal, s úgyszintén *nem-nemes* férfiú *nemes* születésű leánynyal is egybekelhetett ugyan, de nem valóságos házasság formájában. A nő ily esetben nem volt férjének házastársa; hanem „chepisa”- vagy „fnudilá”-nak nevezetett; az ily egybekelésből született gyermekek pedig atyjuk nemességében nem részesültek, s családi jogaiból is ki voltak zárva. A keresztyénségnek fölvétele után, az egyenrangú születésnek hiánya a házasságnak nem volt ugyan akadálya már; de ilyen magasabb rangú férfiú és alacsonyabb állású nő közti házasság balkézre kötöttek (*matrimonium morganaticum*) nevezetik s az abból született gyermekek atyjuk nemességében s családi jogaiban nem részesek.

Az indiaiaknál az ó korban határozottan a házasság két osztályára akadunk.²⁾ A megkülönböztetés főjellege abban

¹⁾ Dr. Wenczel Gusztáv: Egyetemes európai jogtörténet. 228. 1.

²⁾ Gans -Eduárd: Das Erbrecht.

összpontosult, vájjon az apa adta-e oda leányát a férjnek, vagy pedig nem. A házasság 8 neme volt. A *Brahma*, *Dawa*, *Arsha* és *Prajapattya* áldott házasságok, mikből tudós, szép híres fiak születnek; az *Asura*, *Gandharwa*, *Rachasa*, *Paisacha* gonosz-házasságok és ezekben kegyetlen, gonosz és az Istentől elhagyott fiak születnek. Mert az első négy házasság az apa beleegyezésével jött létre; a többi nem.

A várna (kaszt) rendszer természetesen befolyással volt a házasságkötési viszonyokra. Es ha az indiaiaknál nem is volt kizárva a különböző kasztbeliek összeházasodása, de az megkívántatott, hogy az első feleség ugyanazon osztályból való legyen. És ha egy első kasztbeli például egy 4-ik kaszthoz tartozót akart nőül venni, előbb a 3 megelőző kasztból kellett egyet-egyet elvenni s csak azután volt a 4-ik kasztbelivel való házassága érvényes. Így péld., ha egy Brahmin egy Sudrát vett el és gyermekek lett, elveszíté pápi rangját.

2.) Házasságtörésből született gyermekek.

A *liberi adulterini*, a római jog szerint férjes nő részéről elkövetett házasságtörésben más férfi által nemzett gyermekek valának. Ezek arra voltak kárhóztatva, hogy örökké törvénytelen gyermekek maradjanak, még akkor is, midőn rég kinőtték gyermeksaruiukat; még akkor is, ha szüleik készek volnának utóházasság által hibájokat lehetőleg jóvátenni; sőt itt se fejedelmi leirat, sem decurioi állás nem használt. Nemcsak a római, de az újabb törvényhozások sem engedik meg, habár nem épen kivétel nélkül, a házasságtörésből származott gyermek utóházasság által való törvényesítését. így rendelkezik a „Code Napóleon” 331. §-ában Franciaországra nézve; az osztr. polg. törvénykönyv 67. §.; a katolicus, a protestánsok, a keleti hitűek, a zsidók egyházjoga. (Dr. Wenzel G. id. műve 326. 1. — Dr. Joh. Friedrich Ritter von Schulte: Lechrbuch des Katholischen Kirchenrechts 490. 1.) Megjegyzendő, hogy Schulte lovag bizonyára téved, midőn megjegyzi, hogy az osztr. p. tk. 161. §-a szerint a házasságtörésből származott gyermek törvényessé lesz. Hacsak arra az esetre nem gondolt, a mikor a házasságtörés bebizonyítva

nincs. De ez nem szolgálhat normatívumúl és ha annak veszi, úgy sok érvénytelenre és jogtalanra rányomhatná az érvényesség és jogosság pecsétjét. A fentérintett kivétel igazolására felhozhatjuk azt, hogy a szászországi codex 1786. §-a azon humánus intézkedést tartalmazza, hogy a házasságtörésből származó gyermekek is törvényesíthetők legyenek a házasság nő beleegyezésével, a kivel a házasságtörő még házasságban él. (A magy. jogászggyűlés évkönyve, 1871. 2-ik füzet, 137.1.) De üldözve is lett a házasságtörő, büntették, sőt még végrendeleti tanúnak is képtelennek nyilvánították a rómaiak. A házasságtörésből származott gyermeknek nem volt apja, és az, ki az apa nélküli gyermeket nemzette büntetés alá esett. Házasságtörők egymással nem léphettek házasságra. E rendelkezésnek indoka lehetett egyfelől az, hogy visszatartsa a feleket e büntetendő cselekmény elkövetésétől, mert szemök elé állítja azon tudatot, hogy elkövetés esetén egymáséi törvényesen szóba sem lehetnek; másfelől, hogy büntetve legyenek e tilalommal is. E büntetést, illetve tilalmat a lex Júlia de adulteriis hozta be, előtte nem állott fenn. Ez a lex 736-ban hozott, mely több fejezetben az ide vonatkozó régibb törvényhozást összefoglalá és reformálá, négy féle büntetést lévén annak tárgya. Az első az *adulterium*, vagyis a nő részéről való házasságtörés.²⁾ A törvény aziránt több régibb törvényt megszüntet, aztán az atyának és férjnek büntetlen bosszúállását korlátolja. Nevezetesen az atyának csak atyai hatalmában levő, vagy általa férjének manusa alá adott leányát csakis saját, vagy neje házában és ez utóbbtól meghivatva, végre csak a házasságtörő férfiúval együtt és ott nyomban szabad megölnie; a férjnek nejét épen nem, a keze-közé került házasságtörő férfiút pedig épen csak akkor, ha rabszolga, viador, szabadon bocsátott, vagy ha bűnvádban immár elmarasztalva van, és ha azonfelül a bűnfenyítő bírónak a véghez vitt ölést nyomban bejelenti és nejét nyomban elbocsátja, nem ily minőségű vagy megkímélt ilyféle házasságtörő férfiút szomszédok meghívása mellett csak busz óráig

¹⁾ Hoffmann Pál: A római jog külszerű történelme. 108. lap. — Puchta id műve I. kötet 298. lap.

letartóztathatván. Bűnvádat házasságtörés miatt a legközelebbi hatvan nap alatt csak a férj és nő atyja támaszthat, föltevén, hogy legfőlegb 5 év alatt (hét római polgár, mint tanuk előtt) válás történik; de eme 60 nap lejárta után 2 hó alatt iure extranei mindenki, sőt e két hó lejárta után is még 5 év alatt, kivéven kiskorúakat, becstelenekeket, második vagyonosztályon (30,000 sestertiae) aluli vagy gyermektelen szabadon bocsátottakat. A büntetés a nőre nézve abból áll, hogy a hozomány felét, vagyonának harmadát elveszti és hogy a vele való házasság *lenocinium-nak* tekintetik ; a házasságtörő férfiú büntetésül vagyonának felét veszti s azonfelül mindkettő különböző szigetekre relegáltatik. Lenocinium = kerítés. Lenocinium gyanánt bünteti a törvény: 1.) ha a férj tetten kapott nejének nyilvánvaló házasságtörését föl sem veszi; 2.) ugyanennek haszonleső kizsákmányolását; 3.) lakásnak büntetendő házasságtörés végett átengedését.

Az adulterium fogalma a római és régi magyar jog (Sz. László I: 13. 20, Kálmán II: 8. Hk, I: 105.) szerint csak a nő részéről elkövetett házasságtörést öleli fel, kétségkívül tekintetbe véve a nő ballépésének a családot érintő súlyos következményeit, mik elvégre is a hűséget megszegő férjnél elő nem fordulhatnak. Azonban ezen körülmény nem lehet elég indok arra, hogy a férfi hasonló ténye büntetendő cselekménynek ne minősíttessék. E tekintetből csak helyeselhető *Ahrens* Henrik (Lásd Bihari Imre fordítását: „Természetjog, vagy Jogbölcés észét” 250. 1.) azon megjegyzése, mikép „a törvények morállal, joggal mindaddig ellenkezésben lesznek, míg a nemek helyzetét a házasságtörés következményeit illetőleg egyenlővé nem teszik. Az ellenvetést, mit ez egyenlőség ellen tesznek, az egyik és másik fél által elkövetett hűtlenség különböző következményeire alapítják, ezen érv vitás mindenesetre az erkölcsiokok, melyeknek kell itt érvényesülniük, e tényekre ugyanazon bélyeget nyomják. A két házastárs tehát ugyanazon fokon kívánhatja a hűséget, mint a házassági közösség lényeges föltételét.”

Az újabb törvényhozások be is látták az imént idézett szavakban hangsúlyozott elv alaposságát és nem válogatnak

a nemek között. Így az 1852. május 27-ki cs. nyílt parancs-
 csal életbe léptetett osztrák büntető törvénykönyv 502. Szaka-
 szában házasság törését követve légyen az el a nő, avagy a férfi. Az új
 magyar büntető törvénykönyv intézkedése a következő defi-
 nition alapul; a házasság törés alatt házassági kötelékben élő
 személynek mással, mint házastársával elkövetett nemi közö-
 sülést értjük.¹⁾

Az a körülmény, vájjon a nem között különbség tété-
 tik-e vagy nem, mindenesetre fontossággal bír a házasság-
 törésből származott gyermekekre nézve. A római és magyar
 jog szerint, ha egy háza3 férfi nemzett egy leánnyal gyer-
 meket, — más házassági akadály nemléte esetén, — a
 gyermek utóházassággal legitimálható volt; de nem ott, a
 hol a házasságtörő nemére tekintettel nincsenek.

Természetes, hogy a gyermekekre nincs befolyással a
 házasságtörő büntetésének szigora, hacsak azt nem vesszük,
 hogy a büntetés szigora elrettentőleg hatván, kevesbíti a
 házasságtörés és így az abból származott gyermekek számát.
 Azonban a tapasztalat azt tanítja, hogy a kegyetlen bü-
 ntetések alkalmazása idejében nemhogy kevesbedett, de íég
 szaporodott a büntetendő cselekmények száma. Mert a kímé-
 letlen eljárás vadítá az erkölcsöket, és az erkölcstelenséggel
 egyenlő arányban nőtt a nemi kicsapongás.

Hogy minő kegyetlenséget mutatnak az alkalmazott
 büntetések, arra csak egy néhány példát hozunk fel, rámu-
 tatva előbb a lex julia fent közölt rendelkezésére. A régi
 magyar törvény szerint a házasságtörők egymás fölé eleve-
 nen ásattatnak a földbe.²⁾ A férj házasságtörésen kapott
 nejét megölhette s tettéről csak istennek számolt. Szokolay
 Büntetőjog 316-ik lapján az inflagranti megölhetési jogot
 korunk szellemével összeegyztethetlennek mondja és azt ál-
 lítja, hogyha szükségbeli védelmet nem foglal magában, bü-
 ntetés nélkül nem marad. Erre Körösi Sándor megjegyzi,
 hogy habár az inflagranti megölés tényét nem helyeselheti

¹⁾ Kautz Gusztáv: A magyar büntetőjog tankönyve 507. l.

²⁾ Körösi Sándor; Büntető jogtan 98 l.,

is: mindamelllett a jogos indulat mentő körülményének helyet adunk. Így fogta fel ezt törvénykezési gyakorlatunk is és bíróságaink több ily körülmények közt vádlottat fölmentették. Hasonlót tettek (sőt mondjuk hozzá: tesznek is) több ily esetben Angol, Franciaország és Amerika bíróságai. A spanyol jog (Fuero juzgo) szerint nemcsak a férj, hanem az apa is megölhette a házasságtörő nőt. És a férj, ha meg nem ölte is nejét, de sohasem élt többé vele, megkapta annak vagyonát.¹⁾ Az ó-kori Burgundiában a férj, La rajta kapta nejét a házasságtörésen, nemcsak ezt, hanem a férfit is megölhette.²⁾ Az e tárgyat érintő büntetést illetőleg érdekes fölemlíteni, hogy az újabb római jog vagyoni büntetéssel sújtja a férjt, ha a nőt álnokul házasságtöréssel vádolta, vagy ha ő maga a közös lakhelyén ágyas "nőt" tartott.³⁾ A miből aztán következik, hogy férj másutt és nem a közös lakhelyen, büntetlenül; — gazdag férj pedig minthogy 100 font aranynál sohasem lehet több a büntetés) még a közös lakhelyen is tarthatott szabadon ágyas nőt, vagyis lehetett házasságtörő. Nem lesz érdektelen, falán a középkori Angliának egy tán naivnak nevezhető eljárásit is itt fölemlíteni. Ha egy férj nejénél sérült szüziséget találó és vele az éjét nem tölte, a nő 7 vagy 11 eskütársával tisztázhatja magát, ha ezt nem teheti, ruháját egészen a czombig felszakítják és markába nyomnak egy bikának, kenőcscsel bekent farkát, s ha a bikát így megtudja tartani, ez az övé marad. Különben pedig mit sem kap.

Most lássuk azt, vájjon a házasságtörésből származott gyermek mindenesetre részesül-e a reá várakozó szomorú sorsban? Nem!

Már fent olvastuk, hogy a házasságtörés miatt emelhető vádra bizonyos meghatározott idő volt kitűzve a rómaiaknál, mely idő sikertelen eltelése után a panasz joga elévült és így a házasságtörésből származott gyermek házasságinak tartatik, ennek minden jogait élvezi. Sőt támpontot képező ada-

¹⁾ Oniis Eduárd : Das Erbrecht, 342. 1.

²⁾ Gatis id. m. 38. 1.

³⁾ Bozóky A. A római jog pandektáinak tankönyve. 446. 1.

tok nélkül is mérnök azt állítani, hogy úgy régen, mint ma, a rómaiaknál és más nemzetnél, a legtöbb házasságtörésből származott gyermek bitorolja a házassági gyermek kedvezményeit, előnyeit. így tudjuk ezt a gyakorlati életből, mert, természetes, hogy a házasságtörők érdekében áll a titok megőrzése, a bűn elleplezése. De még ott is, a hol a titok a közönség közzé kiszivárog, gyakori eset, hogy ez nem jut annak tudomására, kit oly közléről érdekel és kiket a polgárosult államok törvényhozásai a panasz emelésére feljogosítanak. Es ezen állapotot helytelennek nevezni körültekintő észszel, jó lelkiismerettel nem lehet, sőt kétségkívül jóvá kell hagyni azon jogszabályokat is, melyek a panasz érvényesítésére rövid időt engedélyeznek, mert ezen jogot különben játékszerűl, esetleg rabló fegyveréül adták oda. És ki oly sülyedt erkölcsű, hogy lelke jobb érzelmei fel nem háborodnak akkor, midőn, értésére esik a legocsmányabb bűnök egyike, s becsületén ejtett legérzékenyebb csapásért elégtételt nem óhajt, az nem érdemli a törvény védelmét, sőt megérdemli, hogy korcsat, tápláljon és nevével befedjen.

Hasonló indokok vezérelhették az osztrák polgári törvénykönyv megalkotóját, midőn a 158. §-t szövegezte. Ez így intézkedik.¹⁾ A törvényes időszak alatt született gyermek mellett a házassági születés jogvédelme áll; ha tehát a férj egy ily gyermeknek törvénytelenységét állítaná, a gyermek részére kinevezett gondnok ellen tartozik bebizonyítani a *közösülés lehetlenségét* (távollét vagy tartós betegség miatt), vagy a *nemzés lehetlenségét* (tehetetlenség miatt.) Az anyának beismerése, vagy esküje nem bizonyíthat, mert az anya nem peres fél. Ha a férj e perben nyer, a gyermek házasságkívülinek tekintendő. Az osztr. bünt. törvény szerint a házasságtörés csak a sértett kívánságára vonathatik vizsgálat és büntetés alá, de ez sincs többé ily követelésre jogosítva, ha azon időtől fogva, midőn az tudomására lett, *hat hét alatt* aziránt panaszt nem emelt. (503. §.) A magyar büntető törvény szerint a házasságtörés vétsége csak akkor tekinthető

¹⁾ Hilibi Haller Károly: Az általános polgári törvénykönyv 81 1. Baintner János: Az ausztriai általános magánjog alaptanai, 480. 1.

elévültnek, ha annak elkövetésétől számított 3 év alatt a házasságnak e miatti felbontása, vagy elválasztása érdemében kereset be nem nyújtott, ha azonban az elévülési idő folyama alatt az említett kereset benyújtott, az elévülés félbeszakad és csak az ítélet jogerőre emelkedésének napján ve-zi újra kezdetét, a mely naptól számítandó 3 hó múlva a sértett félnek indítványozási joga elévül.¹⁾ Egyébiránt megjegyzendő, hogy házasságtörés alapján elválást s illetőleg felbontást az nem kereslet, ki maga is paráználkodott, vagy ki alkalmat szolgáltatott a bűnre, avagy azt megengedte, jóváhagyta, elengedte, akár nyíltan, akái hallgatag, tudva folytatván a vétkes féllal a házassági közösködést.²⁾

3. Vérfertőztetésből származott gyermekek.

A *liberi inccestuosi* oly nyomorult teremtések, kiknek létök örökös szemrehányás. Megterhelt öntudatuk lenyomó súlyát csak növeli az a gondolat, hogy a természet törvényei szerint tisztelettel és becsüléssel tartozunk nemzőjük iránt, azon nemzőjük iránt, kik tán tudva, minden emberi érzésből kivetkőzve, a legalacsonyabb állatiasságra vetemedtek. Ily ferekre csak undorral gondolhat ember fia. Érzi az ember, hogy itt nem emberi, hanem isteni törvényen elkövetett bűnnel áll szemközt. Mert a *liberi incestuosi*, oly szülék által nemzett gyermekek, kik között közel rokonságuk miatt (jogérvényes) házasság fenn nem állhat. Látjuk, hogy e fogalom meghatározás egyik sarkpontját a *rokonság* képezi.

Két személy vérrokonságához az kívántatik, hogy azok, vagy egymástól, vagy közösen egy harmadiktól származzanak. Tehát a vérrokonság a leszarmazás (a nemzés) tényén alapszik.

A következő közeli rokonok közt nem állhatott fenn a római jog szerint házasság: 1.) fel- és lemenők közötti egyenes ágban határtalanul (az ezek közötti közösülés: *incestus iuris gentium*, — különben *incestus iuris civilis*!) 2.) az oldalági rokonok közt régibb jog szerint a *sobrini* (testvérek

¹⁾ Kautz Gusztáv id. műve 507. 1.

²⁾ Wenczel G. id. műve 350. 1.

unokái) izéig; a iustiniani jog szerint csak testvérek és oly személyek között, a kik között ú. n. *respedus parentelae* létezik. (Respectus parentelae: a nagybátya, nagynéne és az unokaöcs, unokahúg, az előbbieik szülei, az utóbbiak gyermekei közti rokonság, vagyis midőn a két rokon mindegyike, vagy legalább egy közvetlenül a közös törzstől származik.)

Azon vérrokonokat, kiknek közösülésük vérfertőzést képez a különböző törvényhozások különbözően jelölik meg, de abban mindegyik megegyezik, hogy a fel- és lemenő ágoni rokonok közösülése ilyen szempont alá esik. Azonban ezen rokonságot egyáltalán nem tarthatjuk kielégítőnek. Alig tudunk embert képzelni, kinek erkölcsi érzülete fül ne lázadna akkor, midőn a testvérek nemi érintkezéséről hall, tehát a vérfertőzést büntetendő cselekmény elkövetői közzé ezek is okvetlenül beszámítandók lennének. És mégis az osztrák büntetőtörvénykönyv e tekintetben határozottsága mellett nagyon igénytelen. A 131. §. szerint a vérfertőzést föl- és lemenőágbeli rokonok közt követtetik el, eredjen bár rokonságuk házassági vagy házasságon kívüli születésből. — K ö r ö s i pedig, (Büntetőjogtan II. köt. 348, 1.) szerény nézetünk szerint, a határon túl is ment, midőn azt állítja, hogy a „vérfertőztetés (crimen incestus) azon büntett, melyszerint olyan személyek, kik egymással vérrokonsági, vagy *sógorsági*, viszonyuknál fogva házasságra nem léphetnek, szándékos nemi közösülést követnek el.” Jegyzetben, nevezett szerző, siet definitiójához hozzátenni, hogy: a külföldi criminalisták is a „crimen incestus”-t úgy határozták meg, hogy az nem egyéb, mint olyan személyek közti elhalás, kik egymással rokonsági viszonyuknál fogva házasságra lépni tiltatnak. (Bemer, Haebler, Heffter, Feuerbach, Bauer, a belföldiek közül Yuchetich, Szokolay.) E meghatározást Pauler (Bünt. jogt. 302. §-ában) hazai törvényeinkre tekintettel nem fogadhatja el. Körösi nézete szerint e definitio nem helytelen. (Tökéletesen elhiszszük azt, hogy a közéletben oly tevékeny jogtudósunk e definitiót helyesli, mert különben csak nem állítja vala föl, mint csalhatatlant.) Azonban mégis bátorságot veszek magamnak azt észrevételezni, hogy túlságosan bő ezen fogalom

határozás, különösen a sógorsági viszony mindenképen ki-
maradhatott volna, mely különben is alighanem a 736-ki lex
iulia révén került ide. úgy vagyunk meggyőződve, hogy az
új, m. b. t. k. eltalálta a helyes mértéket, midőn a vérfertőz-
tetés fogalmát, csak a fel- és lemenőágbeli rokonok és a
testvéreknek egymással elkövetett nemi közösüléseire, vagy
fajtalankodásaira szorítja. Ennek helyeslése után természetes,
hogy túlságosnak véljük a kánonjog azon intézkedését, mely-
lyel a vérfertőztetés fogalmát az oldalrokonokra is egész a
negyed ízig kiterjesztő. Egyébiránt hasonló rendelkezést tar-
talmaz nálunk az 1723. 11. t.-cz. 2-ik §-a. E törvény azon-
ban ily alakban csak a rom. kath. vallású polgárokra volt
alkalmazható, mivel az 1790-dik évi 26. t.-cz. 11. §-ában
mindkét felekezeti protestáns polgárokra nézve a harmad és
negyedizbeni vérrokonok közti házassági összekelést megeng-
edvén : ama jogelv alapján, hogy „lex posterior derogat
priori” az 1723. 11. t.-cz. rájuk nézve eltöröltnek volt te-
kinthető. De nem volt ez a zsidókra sem alkalmazható, mert
náluk sincs a házassági összekelés negyedizig tiltva. Zsidók-
nál a fel- és lemenő rokon, továbbá fivér és nővér; nővér
és ennek fi-, vagy leánytestvérenek fia, vagy unokája közt
házasság nem köttethetik. Ha tehát zsidó az itt jelölt sze-
mélyekkel nemi közösülést követne el: az a zsidóegyházjog
szerint vérfertőztetés büntetnébe esnék, azonban a m. btkv.
szerint csak annyiban büntetnének, a mennyiben cselekménye
ennek rendelkezésébe ütköznék. Ebből is kifolyólag ma már
nálunk az követi el a vérfertőztetést, ki oly büntetendő cse-
lekményt követ el, mely az új m. b. t. k. szerint a vérfertőz-
tetés fogalmának megfelel.

Ezúttal önkénytelenül egy kérdés merül fel, vajjon a
mi büntető törvénykönyvünk, mely nem tesz különbséget a
házassági és házasságon kívüli rokonság közt e tekintetből mi-
kép értelmezi azt ? Mi azon szerény nézetben vagyunk mikép
figyelembe véve azon körülményt, hogy a törvény csak pusztán
rokonról és nem házassági (törvényes) rokonról beszél;
hogy a vérfertőzés criterionja nem a házasságon, — mely
utóvégre is egy törvényesen, szabályozott jogalaknál nem

nem egyéb — alapszik, hanem a közeli vérkapcsón; hogy a római, mint „anyajog” a nemzés és nem a házasságot vette irányadóul: bátran azt merjük kimondani, hogy a házasságon kívüli vérrokonság alapján is megállapítását nyeri e büntetendő cselekmény. Ez talál a Kautz G. véleményével is, ki (id. műve 505. lapon) hozzá illeszti még azt, „azonban csak akkor, ha az ezen büntetendő cselekmény fogalma alá eső valamely cselekményt egymással elkövetőknek, ezen rokonsági viszonyról tudomásuk volt.” Ezen szempont a büntethetőség tárgyában jöhet szóba és pedig nemcsak a házasságon kívüli, de házassági rokonoknál is, mely körülmény azonban a vérfertőzés tényén mitsem változtathat.

Csak a szándékosan elkövetett vérfertőzés eshetik büntetés alá, de ez aztán szigorúan büntetendő. Szépen mondja erre nézve S eh ni ere Aladár: (Magy. bünt. törv. magy. 348. 1.) vérfertőztetés büntethetősége a családi élet szentségében, a természeti törvénynek s a politikának követelményében gyökerezik; erkölcsi okokból a vérfertőzés azért büntetetik, mert a vérrokonságból származó, a családtagokat egymáshoz fűző érzelmek erkölcsi tisztaságát megrontja, a családi élet harmóniáját felbontja; politikai okokból pedig azért büntetendő, mert a családtagok zsenge gyermekkoruktól fogva közeli érintkezésben lévén egymással, igen gyakori alkalom nyílnék a fajtalanság elkövetésére, mi a nemzedék erkölcsi depravatioját és testi elsatnyulását eredményezné. És ugyancsak találólag Körösi (id. műve 349.1.) Az egymással közel rokonsági (de nem sógorsági) viszonyban élő személyek egymásközi nemi közösülése természeti, erkölcsi és politikai okokból szigorú büntetést érdemel, mert a természet törvényeinél fogva csak a poláris ellentétben levők bírnak egymásra vonzerővel; a hol az ellentét a véregység által eltompítva van: ott a vonzerő is gyenge. Minél távolabb állnak a személyek egymáshoz: annál nagyobb vonzerővel bírnak egymásra. A vérfertőztetés erkölcsi okokból azért büntetendő, mert a családi összhangzatot összezavarja, a családtagok egymáshoz viszonyát megrontja, különösen a fölmenőknek a lemenők irányában való tekintélyét mégsem-

misíti. Politikai okból pedig azért büntetendő, mert a családtagok gyermekségüktől fogva, közeli érintkezésben levén egymással: igen gyakori alkalom nyílik a fajtalanság elkövetésére, mely a nemzedékek elsatnyulására vezetne.

4. Fattyú gyermekek.

Spurii a római jog szerint tágabb értelemben, mindazon gyermekek, kik házasságon kívül születtek,¹⁾ tehát ide tartoznak a *concupinatusban* nemzettek, a *liberi adulterini*, a *lib. incestuosi* és a *liberi vulgo quaesiti*, kikről ezután fogunk szólni. Azonban szorosb értelemben az *egyszerű* házasságon kívül nemzett gyermekek²⁾: *spurii*, vagyis azon házasságon kívül nemzett gyermekek, kik sem házasságtörésből, sem vérfertőzésből nem származnak, sem nem *meretrix* sarjadékai. Ezek — magyarul szorosb értelemben vett fattyú gyermekek — két félek lehetnek: 1.) vagy olyanok, kik egy férfiúnak egy férjetlen nővel (leány, vagy özvegy) való közösüléséből származik, mely közösülésre a nő kényszerítve volt; 2.) olyanok, kik egy férjetlen nővel való önkényes közösüléséből származnak. Oktavianus fent ismertetett törvénye de *adulteriis et de pudicitia* tisztes hajadon megszeplősítését *stuprum-nak* nevezi. Csakhogy a törvény szerint nemcsak ez, hanem: 1.) férj részéről való házasságtörés (itt férjről, az *adulterium*nál nőről van szó), és bigámia; 2.) nőtlen férfiúnak tisztes és *hajadon* nőszemélylyel való fajtalansága, hacsak a *stuprum* nem erőszakos és ennél fogva a *lex iulia de vi publica* alá nem tartozó; 3.) saját nemével való paráznaság. Atyai bosszúállás, vád, büntetés és házassági tilalom tekintetében, ugyanaz áll a *stuprumra* nézve, mi az *adulterii* um iránt.³⁾

A fattyú gyermekek törvényesíthetők. Ma a törvényesítés módjai: 1.) utóházasság által; 2.) a fejedelem kegye által; ehhez járul 3.) a *katholicus* hitűeknél a római pápa

¹⁾ Bozóky Pandektái, 47. 1.

²⁾ Hoffmann Pandekták alapvonalai, 46. 1. — Möhler — Sólyom Fekete Ferencz. Pandekták, 18. 1.

³⁾ Hoffmann P. A róma. jog külszerű történelme. I. 109. 1.

kegye, melynek azonban egyedül egyházi és egyházjogi tekintetben van hatása. E törvényesítést Magyarországon a pápa nevében, mint a római szent szék született követe az esztergomi prímás is adhatja¹⁾; végül 4.) az ezen kiváltsággal felruházott árvaházba való belépés által. Ilyen privilégiumot adott Mária Therózia az 1770. márcz. 25-én kelt rendelettel a n.-szebeni árvaháznak,

5. Kéjhölgy sarjadéka.

A meretrix magzatjai más szempont alá estek a rómaiaknál, mint a spurii, azonban ma köztük különbséget nem szoktak tenni, úgy, hogy magyarul ezeket is fattyú gyermekeknek nevezzük, a rómaiak *liberi vulgo quaesiti-nek* hívták őket.

Legrégibb törvényeink (Szt.-László I. 34.) egyházi fenyték alá vetették a kéjhölgyeket. Később számos helytartó tanácsai intézmény kiutasítandóknak, közmunkára alkalmazandóknak, testi büntetéssel fenytendőknak rendelte. Az újabb fogalmak szerint ma csak akkor büntettetnek, ha csábítást követnek el, vagy tudva bujasenyves betegséget terjesztenek.

A kéjnével való közösülésből (*fornicatio*) származott gyermekek ma ép úgy törvényesíthetők, mint azt az egyszerű házasságkivüli gyermekeknél láttuk csak az előbb.

6. A szentségtörésből származott gyermekek.

Az 1123-ik évben tartott *laterani* zsinaton a nagyobb egyházi rendhez tartozóknak megtiltatott a házassági, kötés és ezek házassága semmisnek nyilvánított, következőleg a magasabb klerikus által nemzett gyermek nem törvényesíthető katholicus egyházjog szerint. A coelibatusra vonatkozólag, saját álláspontjáról tekintve egy kissé merészen, de különben nagyon is helyesen jegyzi meg Schulte (id. műve 216. 1.) valósággal nem bántjuk meg a szüziséget, ha a kikényszerített nőtlenséget természet ellenesnek tartjuk, a midőn tudjuk, hogy áll a papok nőtlensége.

¹⁾ Dr. Wenczel id. műve 378.

ségi viszonya a gyakorlatban, hogyha valaki, — mint én, úgy mond szerző, 15 éven át tagja az egyházi házassági bíróságnak, és alkalma van sok lelkésznek a házasságáról és házaseletről táplált alantas gondolkozásával megismerkedni, és ha végül megfontoljuk, mily rendszeresen járnak el a nőkkel szemben a gyóntatószékben, hogy azokat egyházi czólokból, megnyerjék. A kath. klérus kihatása a családra nézve: nulla.

A szerzetesek és apácák, kik ünnepélyes fogadást tesznek és egész életökre a szüziség megtartásának kötelezettségét vállalják magokra, hasonló szempont alá esnek, mint a nagyobb rendű egyházi tisztviselők, s épen ezért gyermekük szentségtörésből számlázottnak veendő.

IV.

A házasságon kívüli gyermekek törvényesítése.

Az előre bocsátott sorokból látni való, hogy a házasságon kívüli gyermekek az új kor törvényei szerint vagy olyanok, melyek törvényesíthetők, vagy olyanok, melyek nem törvényesíthetők. Szükségtelen ezeket ismételni, de annyit meg kell jegyeznünk, hogy e téren nem egyszer szembe kell szállania az államnak az egyházzal. Különösen áll ez a szentségtörésből származott gyermekekre nézve. Mert ha például egy catholicus lelkész protestánssá válik, s mint ilyen nőül veszi azon nőt, kivel előbb gyermeket nemzett, annak daczára, hogy e gyermek szentségtörésből keletkezett és annak daczára, hogy e gyermeket a kath. egyház soha sem lesz hajlandó házassági gyermeknek elismerni: maga az állam úgy a házasságot, mint ezáltal a törvényesített elismeri.

Már fentebb czéloztunk arra, hogy csak a házassági gyermeknek van atyja, míg a házasságon kívülinek sem atyja, sem atyai rokona nem lehetnek. Épen ez okon a rómaiaknál: 1.) házasságon kívüli gyermekek nem állanak atyai hatalom

alatt; 2.) csupán agnaticus lemenőik, de sem agnaticus felmenőik, sem agnaticus oldalrokonai nem lehetnek; 3.) nemzőjüktől éllemezést nem követelhetnek; 4.) nincs sem nekik, atyjok és atyai rokonaik hagyatékában, sem az utóbbiaknak az ő hagyatékukban törvényes örök joguk; 5.) polgári állapotuk csak anyjok állapota szerint határozatati meg. míg a házassági gyermekek atyjok rendét követik; ezeknél a nemzés, amazoknál a születés időpontja határoz a polgári állapot felett.

A középkor joga épen *lavis notaval* rovta meg a házasságon kívüli gyermeket, miért is az egyházi ordinációból és a czehekből ki vannak zárva.

Azonban mindezek nem állanak kivétel nélkül. Láttuk, hogy a concubinatus olyan quasimatrimonium volt és így a liberi naturalesnek helyzete is bizonyos tekintetben előnyös és pedig annyiban, a mennyiben: 1.) nemzőjüktől éllemezést követelhetnek; 2.) nemzőjük hagyatékának (anyjukkal megosztandó) egyhatod részben törvényes örökjoggal bírnak és 3.) törvényesítés által a házasságbeli gyermekek rangjára emeltethetvén, ezeknek minden jogaiban részesülhetnek. Mai nap azon kedvezmény, melyszerint nemzőjüktől éllemezést követelhetnek, minden házasságon kívüli gyermekre ki van terjesztve.

Különben ma már a szülék és gyermekek közti jog egyetemes elveinek kell a házasságkivüli gyermekekre alkalmaztatniuk. E gyermekek — úgymond A h r e n s — oly egyesülésből születve, melyet a morál kárhozzat, szüleik hibájának súlyos következményeit erkölcsileg hordozzák, midőn a családi élet jótékony légkörétől megvannak fosztva. De mindazon jogokat igényelhetik, melyek polgári helyzetükből következnek s e jogokat az államnak az ő részökre biztosítania kell, az erkölcsi szabadság sérelme nélkül. Kétségkívül az állam nem kény szeritheti a szüléket, hogy első hibájokat gyermekeik irányában bekövetkező házasság által tegyék jóvá; mert egyesülésnek még akkor is, ha lehető volna, mindig szabadon kell történnie; de tartozik minden gyermeknek biztosítani a jogot, hogy szülei által magát elismertesse s az

anyának, hogy gyermekét az apa által elfogadtassa. Az elismert gyermekek aztán követelhetik, hogy a szülék tartásukról, nevelésükről gondoskodjanak.

Ezek azon elvek, melyek köteleességszerűleg áthatják az ujabbkori törvényhozásokat e téren.

Igenis, a házasságkivüli gyermekek „a családi élet jó-tékony légkörétől megvannak fosztva.” Mert mi is az a család? a törzsszülék valamennyi utódaikkal. Tehát a *törzsszülék*: az az apa és anya. Igen, de a törvénytelen gyermeknek nincs apja, csak anyja; nincs *szüleje*, csak *szülője*, ennél fogva a törzsszülékkel s valamennyi utódaival nem is állhat kapcsolatban, mert hiszen, ha nincs apja, annál kevésbé lehet az apa révén (apai) rokona, s így a családból ki van rekesztve. De nem mindenik és nem örökre. Tárgyunk ezen részénél vegyük vezérfonalul a tételes törvényt, vagyis az erdélyi részekben ma is érvényben levő osztrák általános polgári törvénykönyvet. Ezen codex 161. §-a ¹⁾ szerint a „házasságon kívül született és szüleiknek utóbbi összekelése által a családba lépett gyermekek, valamint maradékaik is a törvényesen nemzettek közzé számíttatnak.” Tehát itt van rá az eset, hogy a házasságon kívüli gyermek nincs a családból kirekesztve; csak hogy ide, szülei utó egybekelése útján jöhet csak. És minthogy más törvényesítési mód is van, ebből a következőzik, hogy vannak olyan törvényesített gyermekek, kik azért még sem tagjai a családnak, mert az idézett törvény 162. szakasza azt mondja, hogy a szülék kérhetik a gyermeknek a fejedelem különös kegye által való törvényesítését, azonban: „a család többi tagjai irányában e kedvezménynek semmi foganata nincsen.” E helyütt megjegyezhetjük, hogy az osztr. p. törvénykönyv ez utóbbi törvényesítési módja nem azonos a rómaiával. A rómaiaknál a *per rascriptum principis* nek akkor volt helye, ha a nemzőnek törvényes gyermeke nincs, s utólagos házasság már nem köthető, e szerint valami kiegészítő eszköz akart lenni péld. akkor, midőn az anya meghalt. Hatálya ugyanaz volt, mint az utóházasság által való

¹⁾ Dr. Hallói- Károly id. műve 82. 1.

törvényesítésnek. És csalódnék az, ki azt hinné, hogy azért, mert a novella kiköté macának a fejedelmi törvényesítés esetén azt, hogy a nemzőnek törvényes (házassági) gyermeke ne legyen, ezért a fejedelmi kegygyel törvényesítettnek nem volt házasságból származott testvére. Lehetett. Csakhogy ennek fiatalabbnak kellett nála lenni. Ugyanis az apa a törvényesítés után megnősülhetett, házassági gyermekei származhatnak, ezeknek a törvényesített — ha nem is telivér, de mindenesetre fél — testvére volt. Miből kitűnik, hogy a rómaiaknál a fejedelmi kegygyel törvényesített gyermek egészen a családba lépett.

Az erdélyi részekben hatályos polgári törvény sehol sem mondja ki határozottan azt, hogy fejedelmi kegygyei csak azon gyermek törvényesíthető, melyre nézve az egybekelés által való törvényesítés már nem lehetséges. És mégis azt hiszszük, hogy a fejedelmi kegy megadása iránt beadott kérvényben igazolni kell az utóházasság által való törvényesítés lehetlenségét, mert ez a fejedelmi kegy csak különös gratia lévén, csupán azon esetben vehető igénybe, midőn más mód nincs, midőn épen kegyelemre szorulnak; ha létezik más törvényesítési mód is, melynek igénybevétele, a felek tetszésétől függ, rajtuk áll magukon segíteni; de ha épen nem tudnak magokon segíteni, akkor van annak helye, hogy kegyelemért folyamodjanak; ehhez a szülőknek joguk van, de a fejedelem nem tartozik őket meghallgatni. És hogy az osztr. polg. tkv. 162. §-a csakugyan kegyelemre gondol, az a használt kifejezésből is, az intentióból is megerőltetés nélkül kivehető: „különös kegy” (besondere Begünstigung = különös kedvezmény) a kifejezés; az intentio, hogy házasság útján törvényesíttessék, mert különben nem válik igazán törvényessé, hanem csak: „mint törvényes tekintetik.” (Gleich einem ehlichen = házasságihoz hasonlóan.) Nézetünk támogatására hivatkozunk dr. Haller Károlyra, ki egész határozottan azt állítja (id. műve 83. 1.): „a fejedelem kegye általi törvényesítés csak akkor kérhető, ha ez utóbbi összekelés által nem *történhet* meg.”

Megemlékeztünk előbb még egy törvényesítési módról

t. i. a pápa kegye által való törvényesítésről, azonban ennek az állam magánjogi következtetéseket nem tulajdonít, — annak daczára, hogy a catholicus egyház igyekszik súlyt fektetni erre és a mennyire csak lehet ignorálja a fejedelmi kegy általi törvényesítést. Ez utóbbinak kérésére a 162. §. a *szüléket* jogosítja fel, de szabályszerűit csak az apa fogja magát indítatva érezni ily kérés emelésére, mivel az anya rendi előnyeit még házassági gyermekre sem ruházhatja át, vagyon tekintetében a házasságon kívüli gyermekek a házassággal az anya utáni öröködést illetőleg egyenlő jogokban részesülnek.¹⁾ Mindazonáltal előfordulhatnak esetek, hol mindkét szüle, és olyanok, hol egyedül az anyának van oka egy ily kérés megtételére. Ama eset bekövetkeznék, ha a szülék, kik előbb házasságon kívüli gyermeket nemzettek, utóbb házasságra kelnek, és mert az általuk nemzett házasságon kívüli gyermek az egybekelés idején, már nincs többé életben, az ettől leszármazókat óhajtják törvényesíteni. Ekkor a fejedelm különös kegyére volna szükség, mert láttuk azt, hogy a házasságon kívüli gyermek unokái csak akkor törvényesítvék, hogyha nemzőjük szülei házassággal a családba lépett. Az anya a törvényesítés kérésére akkor volna feljogosítva, ha kitudná mutatni azt, hogy az apa a törvényesítést kívánta és csak külső akadály miatt volt gátolva annak kieszközlésében. Például a házasságon kívüli gyermek szüleinek szándékában volt utóházasság által azt legitimálni, azonban a házasság az apa közbejött halála miatt nem jöhetett létre.

V.

A házasságon kívüli szülék és gyermek közti jogviszony.

A legitimatio kérdésének tárgyalásáról felhozottakból is tisztán kitűnik a törvényhozó azon törekvése, mikép a gyermek házassági egybekötés eredménye legyen, de a törek-

¹⁾ Dr. Winiwarter József: „Das Österreichische bürgerliche Recht, I. köt. 384. l.

vést főleg előtérbe lépni látjuk ott, a hol jogokat osztanak a gyermekeknek. A házassági gyermeknek egyik sarkalatos joga neveltetését követelni, mert a szüléket a törvény (osztr. p. tkönyv 139. §-a kötelezi arra, hogy törvényes gyermekeiket neveljék, azaz életökről és egészségökről gondoskodjanak, hogy azoknak a szülék állásához és vagyonának megfelelő tartást szerezzenek, testi és szellemi tehetségeiket fejlesszék, s a vallás és hasznos ismeretekben oktatás által jövőendő jólétüket megalapítsák.

Ezen szakaszt átolvasva és arra a nagy súlyra találva, mely itt a házassági gyermekre fektetetik, tisztán azt gondolhatná valaki, hogy a szülék házassági gyermekök irányában mindezekre kötelezvék, azonban házasságkivüli gyermekeik irányában nem. Pedig az nem úgy van. Es ez szembeötlik, ha a 166-ik szakaszra vetjük szemünket, mely mintegy a 139. §. folytatásaképpen jelentkezik, s azt mondja, hogy: „Azonban természetes (házasságkivüli) gyermeknek is van joga szüleitől vagyonukhoz mért ápolást, nevelést és ellátást követelni és a szülék jogai felette annyira terjednek, mint a nevelés célja megkívánja.”

És mégis bármily egyezőnek látszik e két §, az egy lényeges körülményben, következetesen a törvénykönyv szelleméhez, egymástól eltér, persze a házasságon kívüli gyermek hátrányára. A 139. §. a házassági gyermekek számára a szüléktől „illő tartás”-t (anständig), a szülék állásához mért ellátást biztosít. A gyermek az atya statusába lép; igen, de a törvénytelen gyermeknek nincs atyja, tehát ennek rendjét nem is követheti; most már, midőn a szülék állásáról van szó, tulajdonképen az apa állása értendő és így a házasságkivüli gyermek csakugyan következetesen van *elütve* szülei irányában az *illő* tartástól. Ez nem üres okoskodás, ezt támogatja a 167. §., ahol világosan ki van jelölve, hogy „tartással különösen az atya köteles.” Azonban nem fedezünk fel következetességet az 1220. §-ban, mely kurtán-furcsán rendeli, hogy a „házasságkivüli lány hozományt csak anyától kívánhat.”

Alig vonható kétségbe W i n i w a r t e r (id. műve 3. köt

410. 1.) azon nyilatkozatának helyessége, mikép: a hozomány rendszerint a lány ellátásának eszköze, a menyiben ez által válik részére lehetővé házasságra lépni. Ez így levén, nem-e a következetesség azt kívánja, hogy a házasságon kívüli leány szüleitől, szülei vagyonához mért hozományra tartson igényt? mint az, az ellátásnál szabályul fel van állítva. A házassági leány, atyja vagyonához és rangjához-, a házasságon kívüli leány atyja vagyonához (de nem egyszersmind rangjához) mért hozományt követelhetne. No tehát ettől elesik. Mikor hozomány van kérdésben, forduljon saját anyjához, és ekkor is irányadóul az anya vagyona szolgál, mert hiszen a szerencsétlent a 165. §. kizárja szülei előnyeiből, tehát úgy az apáéból, mint az anyáéból. Nem ad neki se címert, se nemességet, mely ugyan egymagában nem volna nagy baj, de baj az, hogy ezen rendelkezésből félreérthetlenül az folyik, hogy a házasságon kívüli gyermek, nemcsak apja, hanem még az anyja jogállapotától is el van vágva. És e tekintetben szigorúbb az osztrák magánjog a rómainál, mert itt a házasságon kívüli gyermek polgári állapota mégis az anya jogállapota szerint határozatik meg. Azonban egy másik szempontból ismét az osztrák jog kegyelmesebb, mert tartásra kötelezi az apát, a római jog szerint nem követelhető a nemzötől élelmezés. A magyar magánjog (Venczel id. műve 275. 1. és utánna Knorr Alajos: A gyámsági és gondnoksági ügyek kézikönyve 13. 1.) szerint a legkegyelmesebb lenne, mert e szerint a házasságkívüli gyermekek „szüleik irányában méltán követelhetik, hogy általuk *rangjuk* és vagyonukhoz képest minden szükségletekkel elláttassanak.” Ámde tekintettel arra, hogy: „Hazai törvényeink e tekintetben határozott szabályt nem tartalmaznak”; hogy hazai törvényeink a házasságon kívüli gyermekekkel szemben annyira mostohák, hogy törvényi öröködési joggal a törvénytelen gyermekeket föl nem ruházták, tehát még anyjuk hagyatéka irányában sem: ez okokból, bár nagyon szeretnők, még sem tudjuk elhinni azt, hogy Magyarországon a házasságon kívüli gyermek az anyja rangját (polgári állapotát) követné és ennél fogva címerre, nemességre és egyéb előnyökre igényt tarthatna.

Főlemlítést érdemel legfőbb ítélőszékünk egy döntvénye (Dt. XV. köt. b. 87. 1.), melyszerint alaposan véleményezhető levén az, hogy a gyermek betöltött 12 életév után magát saját keresményéből eltartani képes a törvénytelen gyermek részére tartásdíj csak ezen kor betöltéséig Ítélandó. A magyarnál kétségkívül kegyelmesebb vala hajdanában a portugál jog. Portugáliában, (mint előbb Spaniában) nemes ember törvénytelen gyermeke *követé atyját* nemességében, csak czimere volt leszakítva. (Qruebra de bastardia.) Különben a gyermekeknek joguk volt anyjuk nemességét és czimerét fölvenni. (Gans Eduar, Das Erbrecht. 468. 1.)

A gyermekek vallását illetőleg ezelőtt a kath. vallást nagy előnyben részesítő szabályok állottak fenn hazánkban. Azonban már az art. nov. 57. 1791. e jogon nagy rést ütött, mert elrendelte, hogy Erdélyben vegyes házasságból származott gyermekeknek vallási nevelése nemökhöz képest a szülék vallása szerint történik és minden más értelemben kötött szerződések vagy lemondások érvénytelenek. Ezen szabályt az 1868. 53. t.-cz. az egész magyar hazára terjeszté ki. Itt házasságról, a házasságból származott gyermekekről van szó. Azonban per analógiám e szabály érvényesítendő a házasságon kívüli gyermekekre nézve is, ha az apa a gyermeket elismeri Ellenkező felfogással vetnének a törvény inteniója ellen. Es ha az atya nem ismeri el a gyermeket, úgy azt hisszük a gyermek anya vallását követendi, mert nem volna megengedhető, hogy az anya saját tetszése szerint válaszszon gyermekének hitet és ez épen semmi törvényi alapra nem támaszkodhatnék.

Tudjuk, hogy törvényeink megengednek a szülék és gyermekek közti jogviszonyhoz hasonló összekötötést és pedig: 1.) örökbe, 2.) tápolás végetti félfogadást. Az osztr. p. tkv. ide vonatkozó része a házasságkivüli gyermekékről megfelelkezik s tán jobban is szerettük, ha a dolog ilyen állásban maradt volna, minthogy az 1816. évi január hó 28. kelt udvari rendelet rendelkezni jónak látja. Ez ugyanis (a római jog alapján) rendelkezik, a mint következik: a házasság-

kívüli gyermekekre, szülék tekintetében, csak a törvényesítés törvényszerű módjai (160—162. §§.), nem pedig az idegen gyermekek örökbefogadása iránti rendszabályok (179—185. §§.) alkalmazhatók, következőleg: házasságkívüli gyermekek, az ő szüleik által örökbe *semmi esetre sem fogadtathatnak*. Ily bölcs intézkedésre bukkanhatni még más nemzet magánjogában is. Tehát annak daczára, hogy valakinek nincs házassági gyermeke; annak daczára, hogy külső gátló ok miatt teszem fel az apa nem képes elismert gyermekét utóbázasság által törvényesíteni; annak daczára, hogy nem képes igazolni, hogy a gyermek -anyja szívesen beleegyezett volna az egybekelésbe, ha péld. betegágyában nem hunyt volna el hirtelenül és annak daczára, hogy bizonyos, adott esetekben könnyen felfogható körülmények ellentmondanak annak, miszerint az apa bevallja, hogy ő egy ártatlan lényt elcsábított: ínég sem teheti bár némileg, bár örökbefogadás által jóvá hibáját, mégsem mondhatja gyermekét, bár örökbe fogadott gyermekének. Úgy véljük, hogy ama bizonyos bölcs udvari rendelet túl lőtt a célon. Azt akarta volna, hogy a gyermek jogaiba törvényesítés útján helyeztessék be és lehetlenné tévé jogai kézhez vételét.

E rendelet által teremtett helyzet különösségét a következők még élesebben kiszínezik, miket Winiwarter fejtegetéseiből veszünk át. (418. 1.) A hivatkozott udvari rendelet nyilvánvalólag csak a szoros értelemben vett szülékre vonatkozik, a mennyiben azt mondja: „A házasságkívüli gyermekekre szülék tekintetében, csak a törvényesítés törvényszerű módján (160—162. §§.) alkalmazhatók”, ámde nagy szülék a hivatkozott úton csak ritkán törvényesíthetnek házasságonkívüli leszármazót, tehát úgy látszik, hogy nekik meg van engedve az örökbe fogadás. Ez megerősítést nyer, ha a fenti rendelkezés alapjára tekintünk, mely kétségkívül azon aggodalmon nyugszik, hogy a házasságok kevesbedni fognak az által, hogyha lehetővé tétetik az, miszerint a szülék, mikor nekik tetszik örökbe fogadás útján megszerezzék a házasságon kívüli gyermeknek a házassági gyermek jogait; ezen indok a nagyszülékre egyáltalán nem alkalmazható, mert

bizonyára senki sem fogja egybekelését azon reményben elodázni, hogy majd egykoron, házasságkívüli gyermekétől lezármazó unokájának örökbefogadása által szerezni fog magának házasságihoz hasonló utódokat.

Eddigi fejtegetésünkből az tűnik ki, hogy a házasságon kívüli gyermek vagy egy férjetlen nőtől származik, vagy egy férjestől házasságtöréssel. Van egy harmadik eset is. Ezt már a rómaiak jogszabályozták. Származhatnak egy férjes nőtől házasságtörés nélkül. Ha t. i. a férjes nő a házasságkötés után hat hó alatt szül., ezen gyermekre nézve a házasságkívüli születés jogvélelmének van helye, és ugyancsak ennek van helye 10 hó a férj halála vagy a házasság vég feloldása után. (155. §.) Ezen jogvélelem azonban korábbi születés esetében csak akkor áll elő, ha a férj, ki előtt neje viselőssége az összekelés előtt tudva nem volt, a gyermek születésének tudomására jötte után legfőlebb 3 hó alatt atyaságának törvény (bírótság) előtt ellenmond. Ha a férj a házassági születés kétségbe, vonására engedett határidő lefolyta előtt meghal, az ily gyermek házassági születését azon örökösök is, kik jogaikban rövidséget szenvednének, *a férj haldia után* 3 hó alatt kétségbe vonhatják.

A törvény egyedül az örökösökről, kik jogaikban sérelmet szenvedhetnének, tesz említést; ámde a törvény világos szándéka szerint, hasonló kétségbevonási joggal kell bírnia másnak is, és mindannak, ki egy házasságkívüli gyermek házasságiként való becsempészése által jogaiban rövidséget érezne, a mint ez az eset állana a nagyszülőknél, hogyha a 143. §. szerint a gyermekekről gondoskodni kellene, mert Ők csak a házassági gyermekekről tartoznának az idézett §. szerint gondoskodni, mivel házasságon kívüli gyermeknek anyján kívül egyéb rokona, tehát nagyszülője sincs.

A megjelölt időelőtt korábbi, vagy után későbbi születésnek a férj által ezen időszak alatt jogszerűen kétségbe vont törvényessége csak műértők által, kik a gyermek és az anya állapotának szoros megvizsgálása után a rendkívüli eset okát világosan előadják, bizonyíttathatik be.

A férjnek a 156. §. kellékeivel ellátott ellenmondása következtében a gyermek jogai védelmére kinevezett gondnok ellen keresettel kell föllépnie. A gondnok oly ellenvetéseket is tehet, melyek a férj ellenmondását a 156. §. alapján hatálytalanná teszik, péld., hogy a férj neje viselősségéről már az összekelés előtt tudott; ha e körülmény bebizonyíttatik, a 156. §. vélelme nem áll elő.

A bizonyítási mód egyedül a szakértői szemle lehet, sem beismerés, sem tanuk, sem okmány, vagy eskü által való bizonyításnak nincs helye. Különb az esküre nézve megjegyezhetjük, hogy az kivan zárva nálunk, az állapot jogok¹⁾ Oroszországban a családi jogok s törvényes születés kérdésében.²⁾ A zürichi perrend szerént az apasági kereset kivételével az eskü, mint bizonyítási mód általában ki van zárva, illetőleg a perrendbe e bizonyítási mód fölvéve nincs.³⁾

Későbbi születés esetében a férj ellenmondása nem szükséges; mert ily gyermekek mellett a házasságkivüli születésnek jogvédelme szól, mindaddig, míg a gyermek részére kinevezett gondnok az vagy ennek örökösei ellen intézendő keresettel a gyermekeknek törvényes születését be nem bizonyítja. A későbbi születésnek jogszerűsége szintén csak a szakértők által bizonyítható.

Egyébiránt „a ki ellen a törvénykezési rendtartásban előszabott módon bebizonyíttatik, miszerint a gyermek anyjával oly időszak alatt közösült, melytől a szülésig hatnál nem kevesebb s tíznél nem több hó múlt el; vagy a ki ezt habár a törvényszéken kívül is megvallja, arról az a vélelem, hogy a gyermeket ő nemzetié”. E cikkben a „törvényszék” alatt kétségkívül a bíróság értendő, még pedig járásbíróság, mivel ez illetékes az atyaság elismerése végett indított keresetben. És tekintettel perrendtartásunk 160-ik §-ára, mely szerint bíróságon kívüli beismerés csak akkor szolgálhat bizonyítékul, ha az maga a fél által világosan és komolyan té-

¹⁾ Dr. Herczegh Mihály: Magy. polg. törv. rendtartás 215. 1. — Dr. Groisz Gusztáv: Magy. polg. törvk. rendtartás, 309. 1. a főeskü tárgya csak ténykörülmény lehet.

²⁾ Zlinszky Imre: A bizonyítás elmélete, 606. 1.

³⁾ Zlinszky id. m. 509. 1.

tetett és a beismerésre hivatkozó fél részéről bizonyíttatik, nem lehet feltennünk azt, hogy az osztr. p. tkv. 163. §-a a bíróságon kívüli beismerés tüzetes fölemlítése által azt a bizonyítási tehertől feloldani kívánta volna.

Alkalomszerűleg idézzük a z ü r i c h i tkönyv 284. § -át: „azon nő, ki házasságon kívül teherbe ejtetett, jogosítva van teherbeejtője ellen, az atyaság végett keresetet indítani”; a granbündeni 71. §: „az anyának úgy magáért, mint házasságon kívüli gyermekeért, valamint az egyik, vagy a másik netaláni gyámjának jogában áll, a nemző ellen keresetet az atyaság elismeréséért indítani, az atyaságból folyó kötelezettségek teljesítése végett.” Továbbá a szászországi (1859. §.) és más jobb törvény is helyet ad az atyasági keresetnek, melynek jogos alapját tagadni nem is lehet, annak daczára, hogy a „Code Napoléon”-ban el van tiltva a házasságon kívüli gyermek atyasági keresete. A római jognak legrégebb állása az volt, hogy az atyasági keresetet csak concubinatusból adta meg. A canonjog szerint helye van az atyasági keresetnek minden házasságon kívüli gyermekre nézve, a liberici incestuosi és adulterini kivételével. Hazai jogunk szerint a mennyiben ezen kérdés egyházi bíróságok elé tartozik, a canoni szabályok alkalmaztatnak.

VI

A házasságon kívüli gyermekek gyámsága.

Az osztrák és magyar jog szerint a férj a családfő s mint ilyen a nőnél több joggal bír; régibb törvényeink a családi életben teljes jogegyenlőséget állítottak fel, midőn kimondották, hogy az atyai hatalom a szüléket illeti, ma az atyát. De házasságon kívüli gyermeknek, mint ilyennek atya nem levén, atyai hatalom alatt nem is állhat. A kinek pedig szü-

lei, vagy azok közül egyik hiányzik, az árva, tehát a házassági gyermek, már mint ilyen árvának születik, ha nem is marad meg mindvégig okvetlenül annak. És bár meg kell engednem, hogy a közéletben mind közönségesen, azon gyermeket nevezzük árvának, kinek szülei, vagy azok közül egy elhalálozott, még sem vagyok képes elfogadni. K a s s a y Adolf¹⁾ azon definitióját, melyszerint: „árvaság alatt a *szülők* (sic! mintha az apa is *szülné* a gyermeket. Szülő az, ki szül mint péld. tanító az, aki tanít. Kétségtől *szülék-et* akart írni Kassay ur) és a gyermekek között létezett s a halál által megszakított viszony értetik. Következetes marad Kassay ur (szerény nézetem szerint) tévedéséhez, midőn azt tanítja: „Gyámság alatt pedig azon jog és kötelesség értetik, melynél fogva a *szülőktől* (csak következetesen!) *megfosztott* s gyenge koruk miatt pártfogásra szorultakat védeni, neveltetni, jogügyleteiknél képviselni, azoknak eltartásáról és neveléséről gondoskodni s vagyonukat számadás terhe alatt kezelni kell.” Aztán jön mindjárt rettenetes következetességgel egy 3-ik tévedés u. m. „A kiskorúak az apai hatalom *megszűnte esetében* jönnek gyámság alá.” Kassay ur korszakot alkotó műve egészen újonnan átdolgozandott ötödik kiadásában (1878-ban már az 5-ik kiadás járta) e definitio mellé bizonyára szórói-szóra lenyomatja, az ezúttal való egyszerű hivatkozás helyébe az 1877. XX. t.-cz. 2-ik §-át, mely sem többet, sem kevesebbet nem mond, minthogy: „A kiskorúak atyai hatalom, vagy gyámság alatt állanak.” Tehát nem szükséges előbb az atyai hatalomnak megszűnni. Hanem ha megszűnik, vagy ha nincs, (minthogy a házasságon kívüli gyermek felett nem is volt.) atyai hatalom. Már Verbőczy azt írta, hogy gyámságnak helye van: *atyai hatalomban nem levő* stb. Az osztr. p. tknek „A gyámságról és gondnokságról” szóló része ma már nincs érvényben az erdélyi részekben. 187. § át idézzük Kassay úrral szemben: „azon személyeknek, kik *atyai gondviselésben nem részesülnek* és még kiskorúak.” A magyar gyámi törvény 30. §-a szerint házasságon

¹⁾ A gyámsági és gondnoksági ügyek, 29. 1.

kívüli gyermek gyámsága törvény szerint csupán a teljes korú anyát illeti. Kiskorú anya törvénytelen gyermek részére a gyámhatóság rendel gyámot az anya teljes koráig. Mert hiszen házasságon kívüli gyermek árvább az árvánál, mert *csak* anyja van és ha az is elhal igazán nincs senkije széles *Q* világon.

Knorr Alajos kir. ítélő-táblai bíró úr¹⁾ azon érdekes kérdést veti föl: ha vájjon a nem teljeskorú anya oly törvénytelen gyermekének, kit egy harmadik személy (nem férjével) a házasság alatt nemzett, — miután a kötött házasság által nagykorúvá vált, törvényes gyámja lehet-e? A válasz szórul-szóra: „Nézetünk szerint nem lehet, mert a törvény a nem teljes korú nő nagykorúságát a házassági viszonyhoz kötötte, ennek tehát következményei is csak a házasságból származó viszonyokra vonatkozhatnak; a házasság fenállása alatt előállt törvénytelen nemzés, ennek eredménye nem levén, nagyon természetes, hogy az ezen kívül álló házassági viszony az anyának említett jogát a törvénytelen gyermekre nézve meg nem állapíthatja: és így az anya az esetben törvénytelen gyermekének gyámja nem lehet. De nem lehetne az ily anya nemcsak törvénytelen, de törvényes gyermekeinek sem gyámja, mert az anya ilyen életmódja 43. §. e. pontjabeli kizáró okot állapíthatja meg és gyámságot már ezekből sem viselhetne.” Legyen szabad e véleményre következő észrevételt tenni: Az 1874. XXITI. t. c. azt mondja: minden nő tekintet nélkül életéveire férjhez menetelével teljes korúvá válik és e jogot akkor is megtartja, ha 24. életévének betölte előtt özvegyiségre jut, férjétől bíróilag elválasztatik, vagy házassága felbontatik. Ebből szerintem a következik, hogy a nő nagykorúsága nincs a házassági viszonyhoz kötve, mert ha a házassági viszonyhoz volna kötve, akkor a nő nagykorúságából visszaesnék a házassági viszony megszűntekor, mint például elváláskor. De ha megengedve, tagadva, hogy nagykorúság csakugyan a házassági viszonyhoz van kötve, akkor ép ez okból nagykorú az anya a házasság-

¹⁾ A gyámsági és gondnoksági ügyek kézikönyve, 62. 1.

törésből származott gyermekekre nézve, mert házasságtörés csak ott létezhetvén, a hol házassági viszony fenn áll. Azonban a törvény szavai, szelleme nem engednek helyet a Knorr úr következtetéseinek. Mert a nő nem férjhezmenetele *által*, hanem férjhezmenetelével (férjhezmenetelekör) válik nagykorúvá. Ha házasság által válnék teljes korúvá, még tán vitatkozni lehetne a felett, hogy az esetben, ha nagykorúvá tételének eszköze megszűnt, nem szűnt-e meg az eszköz által elérni kívánt eredmény? Ámde itt nem eszközről, hanem időről van szó. Idő : vagy 24 éves kor, vagy azon kor, midőn férjhez viszik. Történhetik aztán bármi; a megjelölt időpontban teljeskorúvá lett, tehát teljeskorú a Knorr példájában az anya, házasságtörésből származott gyermekére nézve; sőt határozottan azt merjük állítani, hogy nemcsak erre nézve, hanem még a házassága előtt, nem férjével hajadon korában egy harmadikkal nemzett gyermekekre nézve is. Hogy aztán a 43. §. e. pontja (botránys élet) miatt az anya gyámságot nem viselhet, az más szempont alá esik. Ha Knorr nézete elfogadtatnék, akkor egy sajátságos helyzet állana be. A nő ugyanazon időben nagykorú is lenne, kiskorú is. Nagykorú a házassági, kiskorú a házasságon kívüli gyermekekre nézve; hogy ilyen anomáliát teremteni a tételes törvénynek nem állhatott czéljában, az szerintem világos.

Tán felesleges is megjegyezni, hogy a gyámhatósági jóváhagyás megadása tekintetéből a rokonok kihallgatása, a házasságon kívüli gyermekekre — sajnos! — nem alkalmazható, mert neki anyján kívül, — mint azt már többször ismételtük és felemlítés nélkül ezután sem hagyhatjuk — más rokona nincs.

VII.

A házasságon kiviül gyermek örökösödési joga.

A házasságkivüli gyermek törvényes örökösödési joga érzékenyen meg van csonkítva. Mert az örökösödési jog a

családon alapszik, a családból pedig, mint már többször láttuk, a házasságon kívüli gyermek ki van zárva. A romaiaknál ugyan találtunk példát arra a *liberi naturales*-nél, hogy nem egészen de ez a *concubinatus* szabályzott voltából következett, abból, hogy a házassághoz legalább hasonlított és annak mintájára volt rendezve e nemi viszony. Nagy ritkán máshol is bukkanunk oly jogszabályra, mely az apa, sőt az apai rokonok hagyatékában is részelteti a házasságkívüli gyermeket; így Appenzell cantonban annak a felét kapják örökrészbe, mit kaptak volna, ha törvényes gyermekek lennének. Különben megmarad az axióma: nincs apa; *mater certa est*. Tehát anya levén, ezután illeti a házasságon kívüli gyermeket örökösödés. Az anya utáni örökösödés sincs a különböző népeknél egyezően meghatározva. Főleg két csoportra akadunk. Az egyiknél *csak* az anya után; a másiknál az anyai rokonok után *is* van örökösödésnek helye. Az utóbbi csoport-hoz csatlakozik a római magánjog, (dr. Hoffmann Pandektái 369. 1.: „a törvénytelen gyermekek (s utódaik) anyjuk után törvényesekként örökölnek.” — Bozóky pandektái, 492. 1.: „törvénytelen gyermekek csak anyjuk és anyai rokonaik után.” Azt már megemlítettük, hogy kivételesen az apa után is volt örökösödésnek bizonyos részben helye; még arról is meg kell emlékeznünk, hogy volt ismét arra is eset, midőn az anya (és anyai rokonok) után sem volt és pedig a vérfertelemből előállott gyermeknél és ha ezek anyja *persona illustris* (pl. senator felesége); a zürichi magánjogi törvénykönyv, (1939. §. ¹⁾ Appenzel canton törvénye, a granbündeni, a szászországi magánjog. Ezek elég kedvezően vannak hangolva a viszonyok-hoz képest, kivált a középkori joggal szembesítve. Mert a középkorban általában szabályképen áll az, hogy a törvénytelen gyermekek még anyjuk után sem örököltek. De a bal-kézen kötött házasságból született gyermekek anyjuk után örököltek.²⁾ Azon magánjogok közül, melyek csupán az anya után engednek törvényi örökösödést fölemlíthetjük: Sveicnak,

¹⁾ Bozóky: Örökösödési jogunk törvényhozási szabályozásához, 242. 25., 1.

²⁾ Dr. Wenzel: Egyet, eur. jogtört. 560. 1.

Luzern cantonjának törvénykönyvét,¹⁾ a porosz Landrechtet, (II. rész, 2. cím 656. 660, 661. §§.) az osztrák polgári jogot. Ezen kívül sokféle és egymástól lényegesen különböző örökösödési intézkedésekre találunk e tárgyban. A régi germánoknál az örökösödési jog törvényes és valóságos házasságbeli származást tételezeti föl, (Wenczel Egyet. eur. jogtört. 237.) Az edicta regum Longobardorum azonban kivételt engedett, a mennyiben a törvénytelen gyermeknek korlátolt örökösödési jogot adott. (u. o. 239. 1.) Pogány islandi jog szerint, ha rabszolga száradnovel (erre talán a legtöbb joggal mondhatnók még, hogy törvénytelen [törvényellenes]) gyermeket nemz, öröklésre képtelen ez, úgyszintén az, ki koldulásközben született; és az, mely megfogamzott, mielőtt az anya felszabadult volna szolgaságából. Ez a „vadon gyermeké”-nek nevezetik. (Sa mapr hei tir hrisnugr.) (Gaus Eduárd: „Das Erbrecht.” 498. 1.) Az indiaiaknál egy ágyas fia csak fél részt kap, ha van házasságból való fiú, és az egészet csak akkor, ha nincs dédunoka, feleség, leánya és leányától fiú. (u. o. 84. 1.) A zsidók joga szerint az érvénytelen házasságból, (ha például egy pap kéjhölgyet vesz el), nincs örökösödés. A középkorban Lombárdiában, ha valakinek egy házasságbeli fia és egy vagy több természetes fia volt, a házasságból való kap két örökrészt, a házasságon kívüliek egyet; ha két házasságból való fiú van, a házasságkízüli csak $\frac{1}{5}$ -öt. Ha az előbbi 3, akkor az utóbbi $\frac{1}{7}$ -edet kap. A törvényben előszabottnál többet nem is lehet hagyni a házasságon kívüli fiuknak, hacsak a 12 életévet meghaladott, házasságból származott fiú bele nem egyezik, (u. o. 185. 1.) Portugáliában a házasságkízüli gyermekek (bastardi) hasonló jogokat élveztek, mint előbb Spaniában, alapjában véve kevésben különböztek a házasságból való gyermekek jogaitól. (U. o. 468. 1.) *Angliában* csak házasságból született gyermek lehetett törvényes örökös, a törvénytelen még akkor sem, ha utóházasság keletkezett. Azonban senkit sem lehetett halála után bastardnak mondani. (Ez a legfurcsább törvényesítési mód.)

¹⁾ Teleszky id. m. 242. 1.

Újabb törvény szerint a házasságkívüli gyermekeknek tartásra van igényük. Freiburg canton törvénykönyve szerint: törvénytelen gyermek az anyai hagyatékából, ha törvényes leszármazók is vannak, egy gyermekrész felét, ha törvényes házasságból született testvér vagy leszármazói, vagy felmenő rokonok örökösödnek, a hagyaték két harmadát, egyéb esetben az egész hagyatékot kapja.¹⁾ Solothurn canton törvénykönyve értelmében a törvénytelen gyermek az anya hagyatékában úgy örökösödik, mint törvényes gyermek; ugyanazon anyától való törvényes vagy törvénytelen testvére után pedig, mint félvér testvér. Az anyának föl menő rokonai és testvérei után csak akkor örököl, ha előbbieknél törvényes leszármazói, utóbbiaknak pedig törvényes testvérei, vagy ezeknek leszármazói nincsenek. Az anya és azon rokonok, kik után a törvénytelen gyermek a fentebbiek szerint örökösödési joggal bír, a törvénytelen gyermek hagyatékában akként örökösödnek, mintha az örökhagyó házasságából született volna. Ha az atya kérelmére a kormánytanács által a törvénytelen gyermek neki odaitéltetik, akkor közte és rokonai közt egyfelől, s a törvénytelen gyermek közt másfelől ugyanazon örökösödési viszony áll be, mely az anyát és anyai rokonokat illeti. A code Napóleon 756. §-a szerint a házasságon kívüli gyermek nem örökös. A törvény csak jogot ad neki elhalt atya vagy anyja vagyonára, a mennyiben törvénytelenül elismertették. Nincs semmi joguk atyjuk, vagy anyjuk rokonai vagyonára. 757. §.: Ha az atya vagy anya törvényes leszármazót hagyott, úgy a házasságon kívüli gyermeknek joga van azon örökrész egyharmadára, mely illette volna, ha törvényes. Ha az atya vagy anya törvényes leszármazót nem, de fölmenőt, vagy testvért hagyott, úgy a jog egy fél részre terjed; ha sem le-, sem fölmenő, sem testvér nincs, úgy 3 negyed rész; és a 758. §. szerint joga van az egész vagyonra, más örökös hiányában. A 762. §. kijelenti, hogy e rendelkezések nem vonatkoznak házasságtörésből, vagy vérfertőzésből származó gyermekekre.²⁾ A badeni Landrecht összhangzik a code Napóleonnal.

¹⁾ Teleszky id. m. 247. 1.

²⁾ Spielmann L. „Codex Napóleon” 1808. kiad. 83. 1.

A magyar jog¹⁾ szerint törvénytelen gyermekek nem örökölhettek, de a szokás szentesítette a *nemzők* azon természetes kötelességét, hogy ily gyermekekről is gondoskodjanak, s e kötelesség a hagyatékra is átment. — Természetes gyermekek²⁾ atyjok után nem bírnak törvényes örökléssel, de anyjok után örökösödnek azokban, mikről ez szabadon rendelkezhetett volna, ha más gyermekek nincsenek. A törvénytelen születésű gyermekek, — úgymond dr. Wenczel (id. műve 474. és 475. 1.) — örökösödési jogáról törvényeink mit sem határoznak. Ennek folytán az előbbi gyakorlat szerint ők a szüleik utáni törvényi örökösödésből teljesen kivoltak zárva; kiknek irányábani jogaik, csak mint bármi más adósság, vagy teher az örökséggel együtt szálltak által az örökösökre. Legújabban mindazáltal a legfőbb Ítélszék ezen szabályt csak atyjuk irányában tartotta fenn; anyjuk után annak szabad rendelkezése alatt álló vagyona nézve örökösödést nekik odaítélt. Apjuk hagyatékában egyetlen törvényhozás sem biztosít a házasságkívüli gyermekek számára örökjogot. Csak a porosz Landrecht (II. rész, 2 ez. 652. §.) ad nekik jogot apjuk hagyatékának $\frac{1}{8}$ -dára, ha sem végrendeletet, sem házassági leszármazókat nem hagyott hátra. A zsidók Thalmudja túltesz valamennyi újabb törvényhozás liberálisán, mert szerinte *minden ember* örökölhét, házassági és házasságon kívüli születés közt az öröklésnél nemcsak hogy különbség nincs, hanem a házasság kívüli fiú a házassági származású leányt az öröklésnél meg is előzi, s az első szülöttségi házasságkívüli fiú is megkapja az első szülöttségi kettős örökrészét. (Dr. Bozóky Lajos véleménye, a magyar jogászgűlés évkönyvében, 1871. évre, 2-ik füzet, 142. 1.)

Már futólag megemlékeztünk, a minket erdélyrészieket ez időszerint még nagyon is érdeklő osztr. polg. törvénykönyv idevonatkozó rendelkezéséről. Talán nem árt, ha még visszatérünk reá.

Az 1792. évi február hó 22-ről kelt nyílt parancs szerint házasságon kívüli gyermeknek az anyja után csak akkor

¹⁾ Tóth Lőrincz értekezése „A magyar örökösödési jog szelleme és elvei.” Magy. akad. Értesítő. III. kötet (1862.) 318. 1., — ²⁾ 320. 1.

van törvényi örökjoga, ha szülei között a nemzés idején házassági akadály fenn nem forgott, és az anya után nem maradt házassági gyermek. A galicziai törvénykönyv (2. rész 560. §.) a házasságkivüli gyermeknek az anyját illetőleg, a házassági gyermekkel egyenlő örökjogot ad. (Winiwarter id. műve. III. köt. 274. 1.) Az osztr. polg. tk. 754. §-a alapján dr. Haller K. után (id. m. 369. 1.) közöljük a következő fejtegetést: „a házasságkivüli gyermekeknek *csak az anyára* nézve van a szabadon előörökíthető vagyonban törvényes öröklési jog, az anya rokonai irányában őket törvényes jog nem illeti. Ha tehát valamely házasságkivüli gyermek anyját túléli, ez a nagyanya vagyonára nézve nem léphet helyébe, mint törvényes örökös. Ha azonban az anya a nagyanyát túlélte, habár az örökségbe még nem lépett is, a házasságkivüli gyermek mindenesetre anya helyébe lép, mert itt tulajdonképpen már nem a nagyanya hagyatékáról van szó, minthogy ez már a házasságkivüli gyermek anyjára szállott. Ugyanezen elv jó alkalmazásba akkor is, ha a házasságkivüli gyermek testvérenek vagyona felett nyílik meg az öröklés.” Világítsuk meg ez utóbbi esetet példával. *A.)* anyának van 2 házasságkivüli gyermeke (*B. és C.)* és 20,000 ft vagyona. *A.* anya meghal, kap *B.* is, *C.* is külön-külön 10,000 fto törvényi örökösödési részbe. *B.* örökös nélkül meghal. Mi lesz az ő 10,000 ft vagyonából? Az, hogy a fiskusra száll, mert a 754. §-a szerint örökös hátrahagyása nélkül halt meg, talán annak daczára, hogy *B.* és *C.* természetes atyja (*D.)* őket elismerte, ba. nem is törvényesítette. Ez épenséggel nem ölölhet meg az igazságnak és valósággal égbekiáltó anomália. Itt, — habár nem is tartozik e fejezet keretébe — önkénytelenül egy kérdés tolul föl; ha már ez a paragraphus ily válaszfalat emel egyik testvér és a másik testvér közzé, hogy köztük a „vér vízzé válik” hogy egyik a másikra nézve semmiféle rokonságot sem képez: megmarad-e következetesen ez az elv minden téren, minden körülmények közt? Hiszen ha nem rokonok, nem testvérek, köztük házassági akadály sem létezik? Az elv szerencsére, nincs következetesen keresztül vive, mert különben származhatnék „törvé-

nyes törvénytelen gyermek”; mert a testvérek vérfertelméből (mi az osztrák betű törvény szerint még nem is vérfertelem) származhatnak házassági gyermek. Ez a 65. §. miatt nem lehetséges, mert itt elég óvatosan ki van tüntetve, hogy a rokonok közt érvényes házasság nem köttethetik, származék bár a rokonság házasságbeli, vagy házasságon kívüli születésből.” Tehát ha a 165. §. szerint „a természeti gyermekek általában kizárják (is) a család és rokonság jogaiból”, nincsenek kizárva minden kötelességéből.

VIII.

Zárszó.

Értekezésem befejezéséhez közeledem. Mielőtt búcsút vennék tőle, nem vélem feleslegesnek több törvény egyes helyeire még figyelmet fordítani.

A tételes jogszabályok gyakran intézkednek a rokonság ténykedéseiről, de mindannyiszor nem tesznek különbséget házassági és házasságon kívüli születés között s e miatt a gyakorlati életben nem egy controversia és ingadozás keletkezik.

Az 1868. LIV. t.-cikkben foglalt polgári törvénykezési rendtartás 192. §-ának d.) pontja szerint az ellenfél kifogása folytán (tán következtében?) tanúságtételre nem bocsáthatók : „a bizonyító fölmenő vagy lemenő ágbeli rokonai, ha az ellenféllel is hasonló viszonyban nem állanak.” Hogy hát már mostan azok a rokonok házasságiak, vagy házasságkivüliek, arról ez a sokat megluirczolt, majdnem agyon tódott-fódott törvény egy hangot se szól. Dr. Herczegh egyetemi tanár úr¹⁾ „Ubi lex non distingvit, nec nobis distingvere licet” elvénél fogva e kérdést nem taglalja. Dr. Groisz Gusztáv egyetemi tanár úr²⁾ szerint: „Mióután a törvény különbséget nem tesz a házasságból, vagy házasságon kívüli nemzésből eredő

¹⁾ Magy. polg. törk. rdtás, 192. L — 2) 281. 1.

rokonság között, a gyakorlatban sem lehet ily különbséget tenni.” E felfogás felel meg kétségkívül a törvény intentiójának. Tehát legyen az a rokon akár házasságból, akár házasságon kívül származott, ha az ellenféllel is hasonló viszonyban nem áll, az ellenfél kifogása következtében tanúság tételre nem bocsátható.

Az erdélyi részekben érvényben levő, különben osztrák (még pedig régi, mert egy újabb is van) büntető perrendtartás 113. §-ában a büntető eljárásban a tanúskodás kötelezettségétől mentesítetnek: a vádlottnak fel- és lemenő ágbeli rokonai. Itt sincs különbség téve házassági és házasságon kívüli születés között. De azért azt fogadjuk el helyesnek, hogy úgy a házassági, mint a házasságon kívüli rokonokról van szó; ha a törvény egyebet akart volna, azt nyíltan ki is fejezte volna. De nálunk a vérrokonság nemzésen alapulván és nem házasságon, szükség felettinek látszott a szószaporítás.

Ugyanezen törvény 300-ik cikke azon kérdésre felel, hogy mely személyeket illeti a föllebbezés joga? A válasz c.) pontjában ki van fejezve, hogy föllebbezés tétethetik a vádlott házastársa, föl- és lemenő ágbeli rokonai stb. által. Az, hogy ezen rokonság, kizárólag csak házassági lehet, nem nyert kifejezést. Természetes, hogy az előadott okokból a fenti megoldást fogadjuk el.

Ezekből következőleg nézetünk oda irányul, hogy miafjűtt, a hol rokonságról van törvényeinkben szó, a nemzésen alapuló vérkapocs veendő tekintetbe, (kivéve ha családi jogról, p. az ezen alapuló örökjogról van szó.) Épen ezért a m. bünt. törvénykönyv 235. §-ában is, a hol szigorúbb büntetés van szabva a szemérem elleni erőszak büntetérére, hogy ha az föl- vagy lemenő ágbeli rokonon, vagy testvéren, (kik közötti közösülés, a mint már láttuk, vérfertelmet képez) követtetik el.

Ugyancsak e törvény 147. §-a (Kautz Gr. id. műve 508. 1.) szerint, a csábítás büntettet követi el azon szülő (vájjon csak a *szülő* és nem a *szüle* is ?) aki törvényes, vagy termé-

szetes gyermekét mással nemi, vagy természet elleni fajtalanság elkövetésére csábítja.

Ide iktatjuk még az 1881. LX. t.-cz. 5. §-át (dr. Nagy Ferencz: 6. l.) Valamely magyar honosnak személyállapotát (status) tárgyazó kérdésekben, külföldi bíróságok által hozott birói határozatok; a magyar honos ellen, belföldön végre nem hajthatók. 1.) Ok: mert ily kérdések fölött végrehajtható határozatot kizárólag hazai bíróság hozhat. Ez áll különösen azon kérdésre nézve is, vajjon valaki magyar honos-e? 2.) Személyállapot: állampolgárság, születés, családi állapot, vallás, nemesség.

Az 1881. LIX. t.-czikkből álljon itt a 13. §. b.) pontja: a házasságon kívüli nemzésből származó igények iránti keresetek, ideértve a törvénytelen gyermek tartása iránti kereseteket is, a sommás eljárás alá tartoznak.

És ha ezek után valaki azon kérdést intézné hozzám, hogy az épen munka alatt lévő magyar magánjogi codexbe minő rendelkezéseket óhajtanék bevételni a házasságkivüli gyermekek állapotára vonatkozólag? Azt felelném: — méltányosnak tartom, hogy: 1.) a házasságon kívüli gyermek jogképesség tekintetében kivételt egyáltalában ne képezzen t 2.) kövesse anyja jogállapotát, kapja meg azon rangot, melyet anyja nem házasság útján szerzett; 3.) legyen törvényi örökjoga anyja és anyja utáni rokonai hagyatékában a házassági gyermekkel egyenlő arányban, és őt *elismerő* atyja (és atyai rokonai) után bizonyos korlátolt részben; 4.) biztosíttassék igénye, szükség esetére, atyjától való tartásra; 5.) ha az atyaság, nem az apa elismerésén, hanem res iudicatan alapul, akkor csak az apa és nem egyszersmind ennek rokonai hagyatékára illesse törvényes örökjog.

Ezeket parancsolja csekély véleményem szerint, a méltányosság. És megfelel-e ez az igazságnak? Meggyőződésem nemet mond. Nem igazságos az ártatlan gyermeket büntetni szülei rosszakaratáért, kéjhajhászatáért, könnyű hívségeért, könnyelműségéért; dehát ha valahol,-ügy a házasságon kívüli gyermekek jogviszonyainak rendezésénél, a mai kor nézletei-

vei szemben hallgatni kell Klopstockra, ki azt kiáltja felénk: Ne légy szerfelett igazságos!

Mert ha igazságosak lennénk, nem engednők befolyásoltatni magunkat mellék tekintetek által, hanem azt mondanók: gyermek, hát gyermek, nincs köztük különbség; az ágy különbözősége nem építhet közöttük óriási, áthághatlan válaszfalakat.

(Az újabb időben tekintélyes férfiak által az ember-telenség legsötétebb gyanújába kevert Talmudnak nevezett zsidó törvény szerint az atyaság pusztá beismeri se a házasságiakkal *egyenlő* jogokat ad, a házasságkívüli gyermekek és szüleik között ugyanazon jogok és kötelezettségek léteznek, melyek a szülék és házassági gyermekek között, sőt a házasságon kívüli gyermekek apjuk nevét is viselik s ha ez tudva nincs, anya-nagyapjukét és — a papi hivatalt kivéve — még apjuk polgári állását is osztják.)

Hogy ily merész, a múltat megtagadó jog reformok roppant nehézségekbe ütköznének nálunk, az egyszer áll, áll különösen a mai rendszer mellett. Mert mindenki belátja, hogy csak a: mater certa est; hogy ebből az következik: páter incertus est; és mégis az atya adja oda nevét, nemességét, címerét és egyéb előnyeit a reá nézve (még házasságban is) bizonytalan gyermeknek. Hátha megfordítnók a dolgot? És azt mondanók, tán több következetességgel, habár a férfiúi hiúság nem kis mértékben való megsértésével: tekintettel arra, hogy az bizonyos, ki a gyermek anyja, tehát a gyermek az anyának jogi állapotát követi; viseli nevét, nemességét, címerét és kapja egyéb előnyeit és pedig úgy a házassági, mint a házasságon kívüli gyermek?